

İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
57. Seri / Yıl 2012-[1]

**TÜRKİYE’DE KAMU
HARCAMALARI ESNEKLİĞİ:
2000 SONRASI DÖNEM
TAHLİLİ**

Doç. Dr. Gülay AKGÜL YILMAZ

Marmara Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Maliye Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada, 2001-2012 döneminde Türkiye’de kamu harcamalarının esnekliği analiz edilmiştir. Kamu harcamaları artış oranı ile GSYH artış oranı arasındaki ilişki bu bağlamda da kamu harcamalarının, iki krizin yaşandığı inceleme döneminde ekonomideki hacmi ve istikrarın sağlamasındaki etkisi tahlil edilmeye çalışılmıştır. Esneklik analizi; genel devlet ve bunu oluşturan; merkezi yönetim, yerel yönetim, sosyal güvenlik kurumu ve döner sermayeli işletme ile fon harcamaları için yapılmıştır. Sonuçta; genel devlet ve merkezi yönetim harcamalarının kriz dönemlerinde esnek hale geldiği, konjonktürel yükselme dönemlerinde inelastik olduğu, Sosyal Güvenlik Kurumu ile döner sermaye harcamalarının dönem boyunca, yerel yönetim harcamalarının ise 2008 yılına kadar esnek olduğu tespit edilmiştir. Kamu kesiminin kriz dönemlerinde ekonomideki payının yükseldiği, krize rağmen Sosyal Güvenlik Kurumu, döner sermayeli ile özel bütçeli kuruluşların kamu kesimindeki paylarını yükselttikleri ve aynı zamanda krizden çıkışta olumlu etkiler yarattığı görülmüştür. Ayrıca, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin alanının genişlediği, krizden çıkışın aracı olarak kullanılmış olduğu tespit edilmiştir.

THE ELASTICITY OF PUBLIC EXPENDITURE: A PERIOD ANALYSIS AFTER 2000

ABSTRACT

In this study, the elasticity of public expenditure in 2001-2012 period is analysed. The correlation between the public expenditure increase rate and the increase rate of Gross Domestic Product (GDP) and, in this context, public expenditure volume in economy and its effect on assuring stability during the analysis period where two crises were experienced are attempted to be analysed. Elasticity analyses are carried out to examine expenditures of general state and its components; centralized and local administration, social security institution, circulating capital and working capital fund. Consequently, it is confirmed that general state and central administration expenditure become elastic during a crisis period, it becomes inelastic during the growth period, the Social Security Institution and circulating capital

expenditure become elastic during the period and that local administration expenditure was elastic until 2008. It has been confirmed that public sector increases its share in economy during a crisis period, and despite the crisis Social Security Institution, circulating capital and special budgeted institutions increase their share in public sector and generate positive impacts while coming out of a crisis. Additionally, it has been determined that education, health, social security and social welfare services have expanded and that they were used as means to get over with the crisis.

1. GİRİŞ

Türkiye’de kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olup olmadığı varsa ilişkinin yönü ve boyutunu tespit etmeye yönelik olarak bugüne kadar pek çok ampirik çalışma yapılmıştır. Belli bir dönemi ele alıp belli bir modele dayalı olarak iki değişken arasındaki ilişkiyi analiz eden bazı ekonometrik çalışmalar kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını (Demirbaş, 1999:18) ortaya koymuşsa da başka bir dönemi başka bir model veya yöntem ile inceleyen bazı çalışmalar kamu harcamalarındaki artış ile büyüme arasında pozitif ilişki tespit etmişlerdir (Uzay, 2002:151). Bazıları ilişkinin yönünün kamu harcamaları artışından iktisadi büyümeye (Işık ve Alagöz, 2005:72 - Uzay, 2002:166 - Gül ve Yavuz, 2011:83 - Yurdakul ve Songur, 2011:378) bazıları ise iktisadi büyümeden kamu harcamaları artışına doğru olduğu GSYH ile kamu harcamalarının birlikte hareket ettiği, başka bir deyişle Wagner Kanunu’ nun geçerli olduğu sonucuna varmışlardır (Aytaç ve Güran, 2010:149 - Yamak ve Küçükkale, 1997:14 - Terzi, 1998:78 - Işık ve Alagöz, 2005:72 - Arısoy, 2005:80). Bazı çalışmalar ise, gelir düzeyi ile kamu harcamaları talebi arasında ilişki olmadığını (Bağdigen ve Başer, 2009:14) sonucuna varmışlardır. Kısacası, bu konudaki literatür taraması bugüne kadar iki değişken arasındaki ilişkiyi tespite yönelik yapılan ekonometrik çalışmaların birbirinden farklı sonuçlara varmış oldukları bu sebeple de konuya netlik kazandıramamış olduklarını göstermiştir.

Bununla birlikte 1929 krizi sonrası 1930’lu yıllarda ortaya çıkan ve ekonomide üretim ve istihdamı genişletmek üzere kamu harcamaları artışını öngören ve genişletici maliye politikası olarak bilinen Keynesyen politi-

kalar, yakın geçmişte, 2009 yılında yaşanan ekonomik krizle mücadelede öncelikle Amerika'da uygulanmıştır. Dolayısıyla kamu harcamalarının ekonomiyi genişletici etkisi olduğuna dair görüşe hala, özellikle kriz dönemlerinde krizden çıkmak için itibar edilmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de 2001-2012 döneminde gerçekleşmiş kamu harcamaları esnekliği analiz edilmiştir. Bugüne kadar, kamu maliyesi alanındaki ampirik çalışmalar ve kamu maliyesi göstergelerine ilişkin raporlar genellikle vergi esneklikleri üzerinde durmuş ve vergi hasılatının GSYH'daki değişikliklere karşı duyarlılığını hesaplamış, değerlendirmiştir. Sınırlı sayıdaki çalışmada kamu harcamalarının GSYH'daki değişikliklere karşı duyarlılığı ele alınmıştır (Berksoy, 2007:28).

Oysa belli bir ülkede belli bir yıldaki kamu harcamaları esneklik değerleri;

1. Kamu harcamalarının GSYH'daki değişikliklere karşı duyarlılığını başka bir deyişle GSYH artış ve azalışlarına uyum sağlayıp sağlamadığını ortaya koyar.

2. Kamu kesiminin ekonomideki hacminin gelişimi hakkında değerlendirme yapılmasına olanak sağlar.

3. Kamu harcamalarının otomatik istikrar sağlayıcı güce sahip olup olmadığı ya da iradi olarak ekonomiyi genişletici yönde kullanılıp kullanılmadıkları konusunda değerlendirme yapılmasına imkan verir.

Esneklik, kamu harcamaları toplamı için hesaplanabileceği gibi belli kamu hizmetlerine yönelik olarak da hesaplanabilir. Belli kamu harcama türlerinin merkezi yönetim bütçesi içindeki payı ve GSYH'ya oranı itibarıyla büyüklüğü, konjontürel dalgalanmalara karşı dengeleyici güce sahip olup olmadıkları hakkında fikir yürütmek bakımından oldukça önemlidir. Kamu hizmeti bazında elde edilen esneklik verileri hangi tür hizmetlerin maliye politikası aracı olarak daha etkili olarak kullanılabilmesi konusunda yol gösterici olur.

Bu sebeple Türkiye'de çeşitli kamu hizmetlerini gerçekleştirmeye yönelik kamu harcamaları, MYB harcamaları içindeki payı ve GSYH oranı bakımından da irdelenmiştir. Ancak söz konusu inceleme 2006-2012 yılları arasındaki 6 yıllık dönem için yapılabilmektedir. Bilindiği üzere, 2006 yılından itibaren Türkiye'de uygulanmaya başlanan performans bütçe sistemi

ve kabul edilen merkezi yönetim bütçesi kapsamına bir taraftan konsolide bütçe dışında yer alan bazı kuruluşlar dahil edilmiş, diğer taraftan da yerine getirilen kamu hizmetleri ile ilgili yeni bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Bundan dolayı mevcut kamu hizmetleri sınıflandırmasına ilişkin 2006 yılı öncesi rakamlar mevcut değildir. Kamu hizmetleri itibarıyla harcamaların hesaplanacak esneklik değerleri; bir taraftan her bir hizmet için kamusal kaynaklardan ayrılan payın ve buna bağlı olarak hizmet alanının genişletilip genişletilmediği diğer taraftan da ekonomiyi dengeleyici otomatik güce sahip olup olmadıkları veya iradi araç olarak kullanılıp kullanılmadıkları hakkında değerlendirme yapılmasına olanak sağlayacaktır. Bu yönüyle de gelecekte istikrarı sağlamak için hangi tür hizmetlere yönelik harcamaların artırılmasının daha etkili olabileceği yönünde politika yapıcılara yol gösterici olacaktır.

Bu çalışma, konunun yukarıda ortaya koyulan önemi ve hedeflenen sonuçlara ulaşmak amacıyla, Türkiye’de 2000 sonrası dönemde kamu harcamaları esnekliğini belirlemeyi hedeflemiştir. Esneklik hesabında esas itibarıyla Maliye Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı’nın ilan ettiği kesinleşmiş veriler kullanılmıştır. Bunun tek istisnası 2012 yılıdır. 2012 yılına ait kullanılmış olanlar henüz kesinleşmemiş verilerdir.

Kamu harcamaları esnekliği öncelikle genel devlet olarak ele alınmıştır. Genel devlet harcamaları KİT’ler dışında tüm kamu kesimi üretici birimleri harcamalarını ve hatta işsizlik sigortası fonunu da kapsadığı için kamu harcamalarının otomatik istikrar sağlama gücü hakkında iyi bir fikir verecek özelliktedir. Genel devlet harcamaları; cari, yatırım ve transfer harcamaları sınıflandırmasına göre de ayrıca ele alınmış ve esneklikleri irdelenmiştir. Böylelikle bir taraftan borç faiz ödemeleri diğer taraftan işsizlik sigortası fonunu kapsayan transfer harcamalarının GSYH değişiklikleri karşısındaki durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, GSYH üzerinde daha etkili genişletici etkisi olduğu kabul edilen cari ve yatırım harcamalarının GSYH değişikliklerine karşı duyarlılığı ve aynı zamanda iradi maliye politikası aracı olarak kullanılıp kullanılmadıkları hakkında bilgi üretmek bakımından GSYH değişiklikleri karşısındaki durumları incelenmiş ve elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Genel devlet harcamaları içinde en önemli paya sahip olan merkezi yönetim bütçesi harcamaları esnekliklerinin hesaplanıp değerlendirilmesi, çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmuştur.

Zira, bir taraftan kurumsal tasnife göre; genel bütçe, özel bütçe ve merkezi yönetim bütçesi içinde çok küçük bir paya sahip olan düzenleyici denetleyici kurumlar harcamalarının esneklikleri diğer taraftan fonksiyonel ayırıma göre; genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetler, çevre koruma hizmetleri, iskan ve toplum refahı hizmetleri, sağlık hizmetleri, dinlenme, din kültür hizmetleri, eğitim hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri olmak üzere esneklikler ayrıca ele alınmış ve irdelenmiştir.

2. KAMU HARCAMALARININ ESNEKLİĞİ

Kamu harcamaları esnekliği; kamu harcamalarındaki nispi değişikliğin GSYH'daki nispi değişikliğe oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Kamu harcamaları esnekliklerin hesaplanmasında kullanılmış olan formül aşağıdaki gibidir;

$$\text{Kamu harcamaları esnekliği} = \frac{\Delta G / G1}{\Delta Y / Y1} \quad (1)$$

$$= \frac{G2-G1 / G1}{Y2-Y1 / Y1} \quad (2)$$

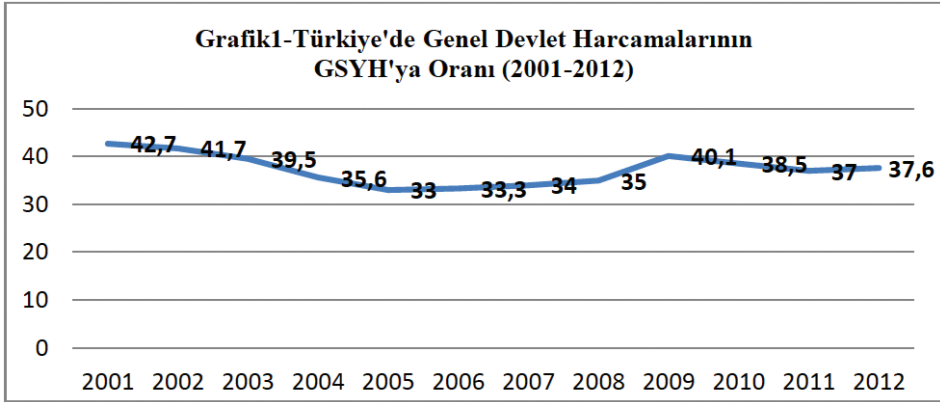
Kamu harcamalarındaki nispi değişikliğin GSYH'daki nispi değişikliğe oranlanmasıyla ulaşılan esneklik değerinin 1'den büyük olması, kamu harcamalarının GSYH'dan daha yüksek oranda artmış olduğu, buna dayalı olarak kamu kesiminin ekonomideki hacminin büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, o yıl ekonomiyi genişletici maliye politikasının bir aracı olarak kullanıldığını da gösterir. Esnekliğin belli hizmetler bakımından yüksek çıkması kamusal kaynaklardan o hizmet alanına daha fazla kaynak ayrıldığı, başka deyişle o hizmet alanının kamu kesiminde genişletildiği anlamına gelir. Esnekliğin 1'e eşit olması kamu harcamaları artış oranının GSYH artış oranına eşit olduğu ve kamu kesiminin ekonomideki payının değişmediği anlamına gelir. Kamu harcamalarının artışı ekonomiyi genişletici

yönde etkili olur. Esneklik değerinin 1'in altında kalması kamu harcamaları artış oranının GSYH artış oranının altında kaldığı buna dayalı olarak kamu kesiminin ekonomideki payının gerilemiş olduğu ve ekonomiyi genişletmeye yönelik bir araç olarak kullanılmadığı anlamına gelir.

3. GENEL DEVLET HARCAMALARI VE ESNEKLİĞİ

Türkiye'de kamu kesimi istatistikleri; merkezi yönetim bütçesi içerisinde yer alan kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeler ve işsizlik sigortası fonu ve KİT'leri kapsamaktadır. Bu kapsamdan KİT'ler çıkartıldığında ise genel devlet kapsamına ulaşılmaktadır. Bu kapsamda yer alan ve "Genel Devlet (GD)" olarak isimlendirilmiş olan istatistiki veriler kamu kesimi büyüklüğünü ortaya koyabilmek bakımından oldukça faydalıdır. Bu sebeple, söz konusu verilerden hareketle hesaplanan "genel devlet harcamaları esnekliği" Türkiye'de kamu harcamalarının esnekliği hakkında oldukça tatmin edici fikir verecek özelliktedir.

2000-2012 arasında geçen 12 yıllık süreçte kamu harcamalarının GSYH'ya oranı, Türkiye ekonomisinin yaşamış olduğu iki kriz yılında (2001 ve 2009) en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Nitekim, Türkiye'de GD harcamalarının GSYH'ya oranı 2001 yılında %42,7 ile neredeyse GSYH'nın yarısına yakın bir büyüklükte iken 2005 yılına kadar sürekli gerileme eğilimi içinde olmuş ve 2005 yılında %33 ile dip yapmış, sonra tekrar artış eğilimine girerek GSYH'nın cari olarak sadece %0,21 oranında artış gösterdiği 2009 yılında %40,1'e ulaşmış sonra tekrar gerileme eğilimine girmiştir. 2012 yılı kesinleşmemiş verilerine göre GSYH'ya oranı %37,6'dır.

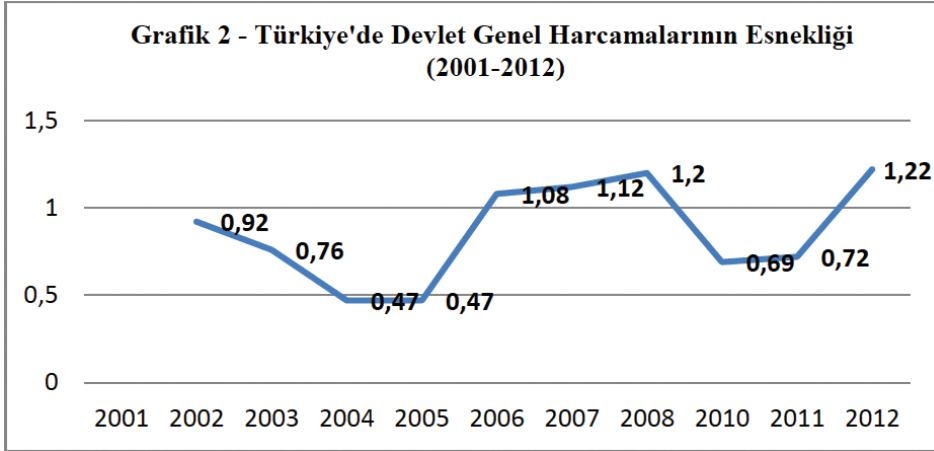
Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo1.

Grafik 1 üzerinde gayet açık bir şekilde izlenen bu durum Türkiye'de GD harcamalarının GSYH'ya oranla kriz dönemlerinde arttığını, kriz sonrası dönemlerde tekrar gerilediğini göstermektedir. Bu yönüyle de krizden çıkış için Keynesyen politikalar izlendiğini kanıtlar delilleri sunmaktadır. Ayrıca, izlenen liberal politikalara rağmen Türkiye ekonomisinin periyodik olarak yaşadığı krizlerin kamu kesiminin özel kesim lehine küçültülmesi politikasının gerçekleştirilmesinin önünde engel oluşturduğunu da göstermektedir. Nitekim, 2001 krizi sonrası 2006 yılına kadar olan dönemde GD harcamaları artış oranı GSYH artış oranının altında kalmıştır. Bu, ekonomi genişlerken kamu kesiminin ekonomideki payının düşürülmüş olduğu anlamına gelmektedir. 2006 yılı ve 2009 yılı dahil olmak üzere 2006-2009 döneminde GD harcamaları artış oranı GSYH artış oranından daha yüksek olmuştur. Bahsedilen dönem 2007 yılında baş gösteren 2008 yılında gelişen ve 2009 yılında etkili olan kriz dönemini içermektedir. Kamu harcamaları artış oranının GSYH artış oranının üstünde yer almış olması, söz konusu dönemde krizden çıkış için ABD gibi gelişmiş devletlerin de denediği Keynesyen politikaların Türkiye'deki politika otoritelerince kullanıldığını göstermektedir.

GSYH artış oranı ile GD harcamaları artış oranı arasında bahsedilen ilişkiye bağlı olarak söz konusu dönemde esneklik 1'in üstünde değer almıştır. Dolayısıyla bahsi geçen dönemde kamu kesiminin ekonomideki payı yukarıda da belirtildiği gibi yükselmiştir. Ekonominin tekrar yükselmeye

başladığı 2010 yılından itibaren yine kamu harcamaları artış oranı GSYH artış oranının gerisinde olmuştur. 2012 yılına ait henüz kesinleşmemiş rakamlara dayalı olarak hesaplanmış artış oranları ve buna bağlı olarak 1'in üstünde çıkan esneklik değeri yine ekonomik daralma sürecine giriyor düşüncesini yaratmaktadır. Ek Tablo 1'de yer alan esneklik değerleri de krizden çıkış amacıyla kamu harcamalarının artırılmış olduğu fikrini desteklemektedir.

GD harcamaları esnekliğinin 2001-2012 dönemindeki seyri Grafik 2 üzerinde gayet açık bir şekilde görülmektedir. Nispeten istikrarın söz konusu olduğu ve olağan dönem olarak nitelendirilebilecek 2004-2005 yıllarında esneklik değeri 0,47 iken, 2007 yılında başlayıp 2008/2009 da devam eden kriz yıllarında esneklik değeri 1'in üzerinde seyretmiştir. Kriz etkisinin atlatıldığı 2010-2011 yıllarında esneklik yine 1'in altına düşmüş yani GD harcamaları artış oranı GSYH artış oranının altında kalmıştır. GSYH'nın nominal olarak neredeyse hiç artmadığı (0,21) 2009 yılında GD harcamaları %16,27 oranında artış göstermiş, bu sebeple de esneklik değeri %77,47 gibi çok yüksek bir değere ulaşmıştır.

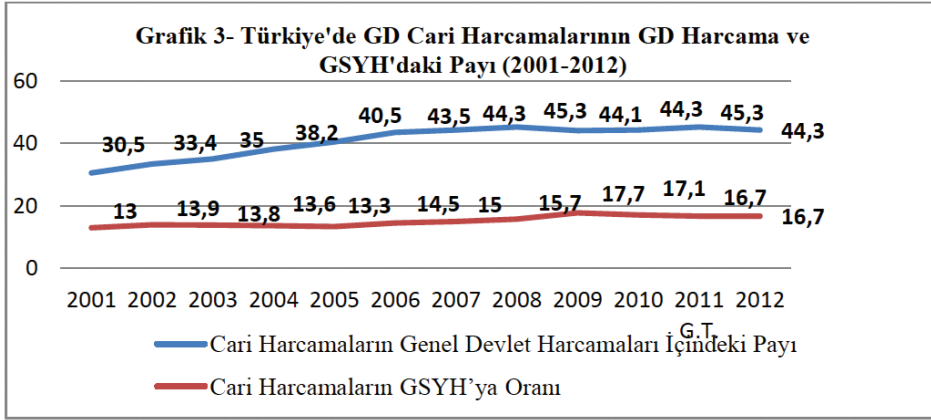
Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 1.

GD harcamaları ekonomik olarak; cari, yatırım ve transfer harcamaları olarak tasnif edilebilmektedir. Bilindiği gibi, cari harcamalar belli bir yılda mal ve hizmet üreten ve aynı zamanda ekonomide üretilen mal ve hizmetlere talep yaratan harcamalardır. Yatırım harcamaları bir taraftan ekonomide

Yeni üretim kapasiteleri yaratırlar. Fakat yatırım tamamlanıncaya kadar özel kesim üretimine talepte bulunmak ve/veya yatırım projelerinin ihale yöntemiyle özel kesime yaptırılması ölçüsünde o yıl ve sonraki yıllarda özel kesimin üretimini geliştirmek ve aynı zamanda ekonomide üretilen mal ve hizmetlere talep yaratan geliri doğurmak bakımından GSYH'ya katkıda bulunurlar. Transfer harcamaları ise mal ve hizmet üretmek amacıyla yapılmadıkları için o yıl GSYH'na üretim artışı olarak doğrudan katkıda bulunmasa da harcamanın yapıldığı kişi veya kurumların tüketim eğilimine bağlı olarak ekonomide üretilen mal ve hizmetlere talep yaratarak hızlandırıcı etki oluştururlar. Bu sebeple, belli bir dönemdeki kamu harcamaları ile o dönemin üretimi arasında bir ilişkinin kurulması anlamlıdır. Yatırım harcamalarının, ekonominin üretim kapasitesini geliştirici özelliğinden dolayı, ekonominin genişlemesi ve daralması aşamalarında esneklik değerinin 1'in üstünde yer alması arzu edilir. Aynı şekilde transfer harcamalarından borç faiz ödemeleri esnekliğinin 1'in altında fakat ekonominin daralma aşamalarında işsizlik sigortası harcamaları veya diğer sosyal transferlerin esnekliğinin 1'in üstünde olması söz konusu harcamaların otomatik istikrar sağlayıcı güce sahip olduğu anlamına gelir.

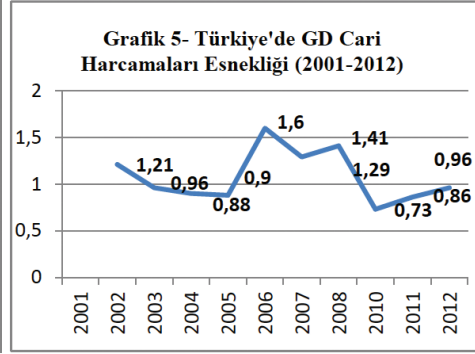
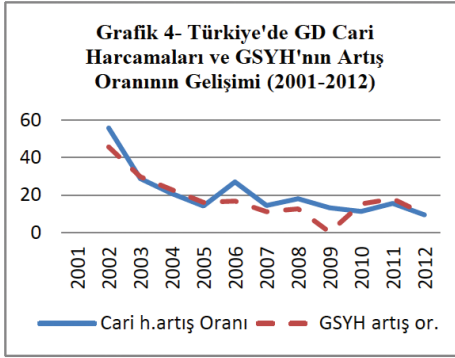
Keynesyen iktisada göre cari ve yatırım harcamaları, milli gelir üzerinde transfer harcamalarına göre daha yüksek ölçüde genişletici etkiye sahiptirler. Bu bakımdan, Türkiye'de ekonominin özellikle daralma aşamalarında yukarıda tespit edilmiş olan harcama artışının ekonomiyi genişletici etkiye sahip olup olmadığı konusunda daha güçlü deliller oluşturmak ve Türkiye'de 2001-2012 döneminde söz konusu harcama türlerinden GD harcamaları esnekliğinin belirlenmesinde hangisinin daha etkili olduğunu ortaya koymak bakımından her birinin esnekliği ayrı ele alınmış ve irdelenmiştir.

2001-2012 döneminde Türkiye'de GD cari harcamalarının GD harcamaları içindeki payı ve GSYH'ya oranla hacmi artış göstermiştir. Nitekim, GD cari harcamalarının GD harcamaları içindeki payı, 2001 yılında %30,5 iken 2012 yılına kadar olan süreçte genel olarak artış trendi göstererek 2012 yılında %44,3'e ulaşmıştır. Aynı şekilde GSYH'ya oranı, 2001 yılında %13 iken 2012 yılında %16,7'ye yükselmiştir (Bkz. Ek Tablo 2 ve Grafik 3).

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 2.

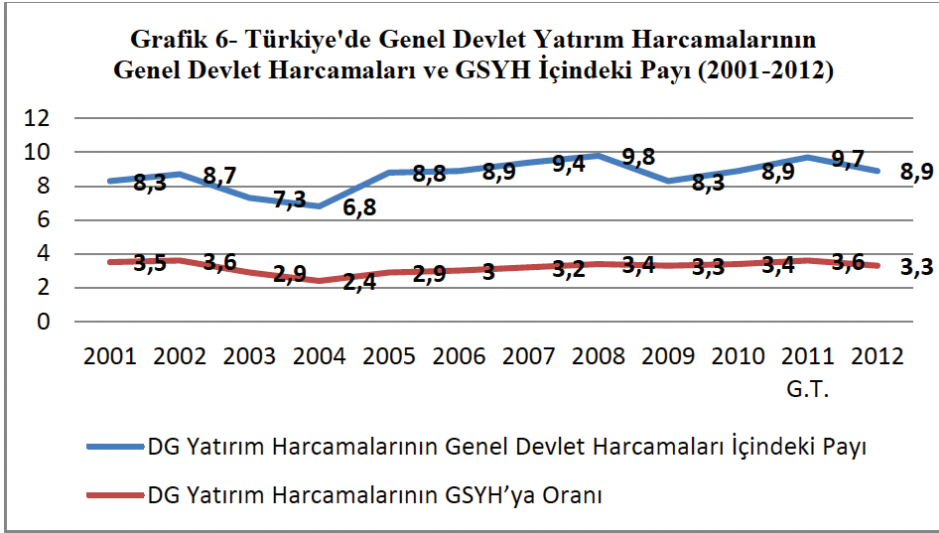
Türkiye'de 2001 krizi sonrası GSYH artış oranındaki düşüşe paralel bir şekilde cari harcama artış oranı da gerilemiş, 2003-2006 döneminde GSYH artış oranının altında artış göstermiştir. Nispeten istikrar dönemi olarak kabul ettiğimiz 2006 yılında cari harcama artış oranı GSYH artış oranından daha yüksek düzeyde gerçekleşmiş, bu durum 2007-2009 kriz döneminde devam etmiştir (Bkz. Ek Tablo 2 ve Grafik 4). Önemli bir kısmı ücret ve maaşlardan oluşan cari harcamaların nispeten refah dönemi sayılan 2006 yılında GSYH artış oranından daha yüksek oranda artışının kriz döneminde devam etmiş olması cari harcamaların ekonominin gerileme aşamasında talebi arttırıcı politika aracı olarak kullanıldığı yönünde bir işarettir. Kriz sonrası yani 2010 yılından itibaren GD cari harcama artış oranı GSYH artış oranının gerisinde kalmıştır.

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 2.

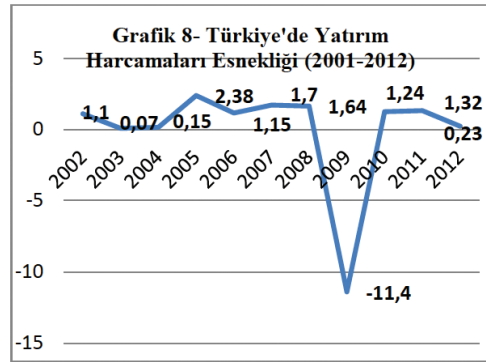
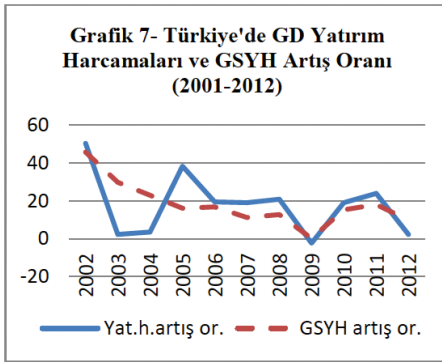
Buna bağlı olarak GD cari harcamalarının GSYH daki değişikliklere karşı duyarlılığı başka bir deyişle esnekliği kriz dönemlerinde 1'in üzerinde değer almıştır. Nitekim esneklik değeri 2006 yılında 1,6 , 2007 yılında 1,29, 2008 yılında 1,41 olmuştur. 2009 yılında GSYH artış oranı % 0,21 olduğu için GD cari harcaması %13,2'lik artış göstermiş olsa da esneklik değeri 62,85 olarak görülmüştür. Bununla birlikte diğer dönemlerde esneklik 1'in altında değerler almıştır (Bkz. Ek Tablo 2 ve Grafik 5).

2001-2012 döneminde GD yatırım harcamaları GD harcamalarının %8-9,8 civarındaki GSYH'nın da %3-3,6 arasında değişen oldukça küçük bir payını teşkil etmiştir. (Bkz. Ek Tablo 3 ve Grafik 6) Bununla birlikte 2001 krizi sonrası 2002 yılında GSYH %45,8 oranında artarken yatırım harcamaları %50,4 oranında artmıştır. 2002, 2003 yıllarında artış oranı epeyce düşük gerçekleşmiş, ancak 2005 yılında GSYH %16 oranında artarken yatırım harcamaları artışı %38,4 oranında olmuştur. 2006, 2007 ve 2008 yıllarında yatırım harcaması artış oranı GSYH artış oranından daha yüksek olmuştur. Grafik 7 üzerinde görüldüğü gibi, 2005-2008 döneminde ve 2010-2011 yıllarında yatırım harcamaları artış oranı GSYH artış oranının üstünde olmuştur. Bu durum, 2007 krizi döneminde yatırım harcamalarının ekonomiyi genişletici araç olarak kullanıldığını fakat krizin etkileri ile zayıflamış bütçe imkanları sebebiyle 2009 yılında yatırım harcamalarına daha az kaynak ayrıldığı ve fakat 2009 yılında GSYH artış oranının bu denli gerileyeceğinin siyaseten öngörülmemiş olduğu izlenimini vermektedir.

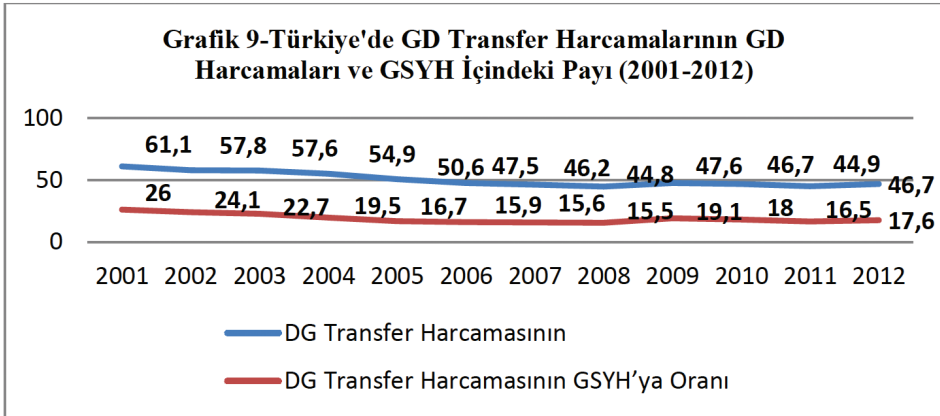
Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 3.

Türkiye'de GD yatırım harcamaları, cari ve transfer harcamalarına göre küçük bir pay teşkil etmekle beraber, inceleme döneminde cari ve transfer harcamalarına göre daha yüksek esnekliğe sahip olmuştur. Nitekim, 2003-2004 yılları, 2009 yılı ve kesinleşmemiş 2012 yılı dışında esneklik değeri 1'in üstünde değer almıştır. GSYH artış oranının sadece %0,21 olduğu 2009 yılında yatırım harcamaları %2,4 oranında gerilemiştir. Bu sebeple esneklik -11,4 değerini almıştır (Bkz. Ek Tablo 3 ve Grafik 8).

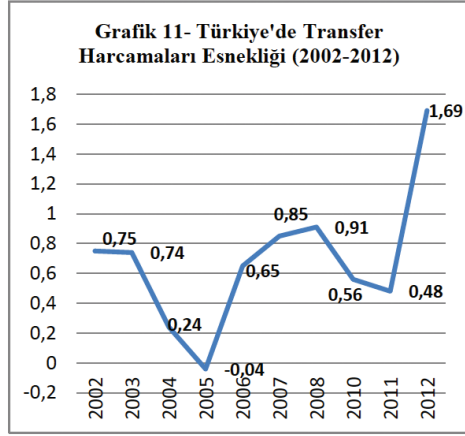
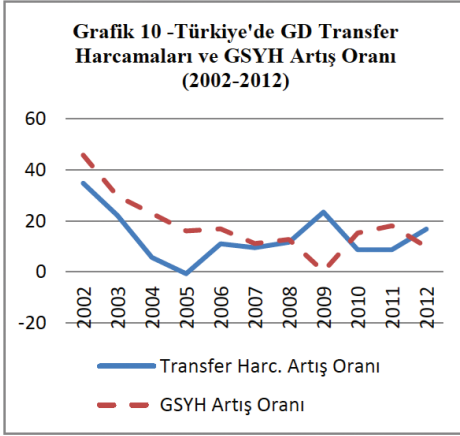
Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 3.

Türkiye’de GD Transfer harcamalarının gerek GD harcamaları içindeki payı gerekse GSYH oranı oldukça yüksektir. Bununla birlikte inceleme dönemi boyunca bir taraftan GD harcamaları içindeki payı diğer taraftan GSYH’ya oranı sürekli olarak gerileme eğilimi içinde olmuştur (Bkz. Ek Tablo 4). Nitekim GD transfer harcamalarının GD harcamalarına oranı 2001 yılında %61 iken %26 civarında azalarak 2011 yılında %44,9’a, GSYH’ya oranı ise 2001 yılında %26 iken %36,5 oranında azalarak 2011 yılında %16,5’a gerilemiştir. Bu gerileme, devletin faiz harcamalarının azalmasının bir sonucudur. Bu yönüyle gerek bütçe kaynaklarının kullanımı gerekse gelir dağılımı etkileri bakımından ekonomide olumlu etkiler doğuracak bir gelişmedir. Bununla beraber GD transfer harcamaları hala gerek GD harcamaları içinde gerekse GSYH’ya oranla GD cari harcamalarına yakın bir payı teşkil etmektedir. Bu bakımdan GSYH’ya karşı duyarlılığı önem arz etmektedir.

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr’den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 4.

GD transfer harcamaları artış oranı 2009 yılına kadar ve ondan sonraki dönemde GSYH artış oranının altında kalmıştır (Bkz. Ek Tablo 4). 2008 sonrasında iki değişkenin artış oranları arasında, Grafik 10 üzerinde gayet net bir şekilde görüldüğü üzere, ters yönlü bir makas oluşmuştur.

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 4.

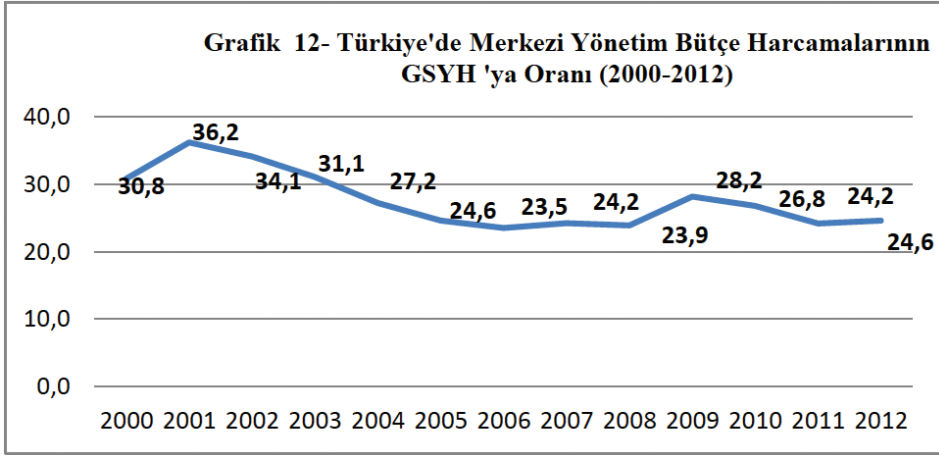
GD transfer harcamaları esnekliği genelde düşüktür. Bununla birlikte inceleme döneminde 2001 yılı GD verileri olmadığı için görülememekle beraber 2001 krizi sonrası ile 2007-2009 kriz döneminde transfer harcamaları esnekliği nispeten yükselmiştir. 2012 yılı kesinleşmemiş verilere dayalı hesaplanmıştır (Bkz. Ek Tablo 4). Transfer harcamaları kategorisinde bir taraftan faiz harcamaları diğer taraftan işsizlik sigortası fonu ve diğer sosyal harcamalar yer almaktadır. Türkiye'de merkezi yönetim bütçesi faiz harcamaları artışı sadece 2001 kriz yılı ve kesinleşmemiş olmakla beraber 2012 yılında GSYH artış oranından daha yüksek oranda gerçekleşmiştir (Bkz. Ek Tablo 6). Dolayısıyla transfer harcamalarına esneklik kazandıran faktör faiz harcamaları kaynaklı değildir. Bu durum, GD transfer harcamalarına esneklik kazandıranın, krizle beraber artan işsizlik oranına bağlı olarak işsizlik sigortası fonu harcamalarının ve diğer sosyal harcama artışı olduğunu ve söz konusu harcama kalemlerinin GD bütçesine otomatik istikrar sağlayıcı güç kazandırdığını ortaya koymaktadır.

Kısaca, Türkiye'de GD harcamalarından cari harcamalar ve yatırım harcamalarının payı nispeten artış gösterirken transfer harcamalarında faiz harcamalarının payında gerileme olmuştur. Cari harcamalar kriz dönemlerinde istikrarı sağlama yönünde araç olarak kullanılmıştır. Yatırım harcamalarına kamusal kaynaklardan ayrılan pay 2006-2008 döneminde artırılmış, ancak eksi büyümenin yaşandığı 2009 yılında politik olarak en

rahat kısıntıya gidilebilecek kalem olduğundan kısıntıya gidilmiş, 2010 ve sonrasında kamusal kaynaklardan yatırım harcamalarına ayrılan payın artış süreci devam etmiştir.

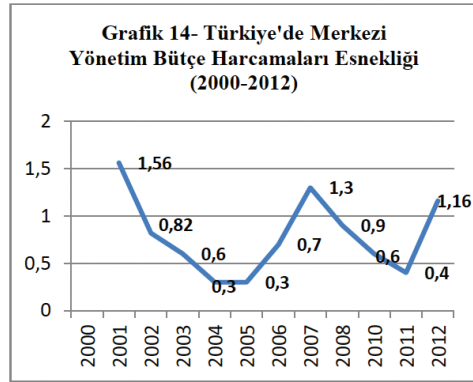
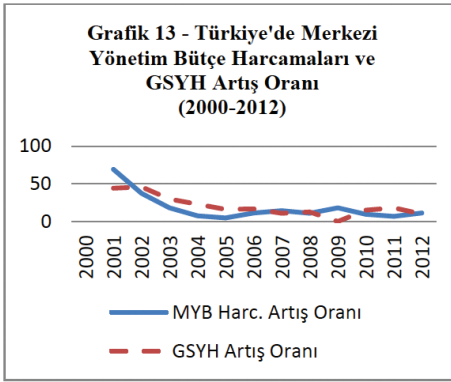
3.1. MERKEZİ YÖNETİM HARCAMALARI VE ESNEKLİĞİ

Genel devleti oluşturan bileşenlerden en önemli büyüklüğe sahip olanı merkezi yönetimdir. Merkezi yönetime bağlı kurum ve kuruluşlar tam kamusal ve yarı kamusal mal ve hizmet üretimini ulusal sınırlar dahilinde gerçekleştirmekte, bu sebeple de önemli büyüklükte harcamalar yapmaktadırlar. Nitekim GD harcamalarının GSYH'ya oranı 2001 yılında %42,7 iken bunun %30,8'lik kısmını, 2012 yılı itibarıyla %37,6 iken bunun %24,6'lık kısmını merkezi yönetim bütçe (MYB) harcamaları oluşturmuştur. Bu durum, MYB harcamalarının çeşitli bakış açıları ile esneklik bakımından irdelenmesiyle önemli bilgilerin üretilebileceği kanaatini uyandırmaktadır. MYB harcamaları hakkındaki detay bilgi konjonktürel dalgalanmaları engellemeye yönelik politikaların geliştirilmesi aşamasında hangi tür harcamaların daha uygun araç olarak kullanılacağına belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu bakımdan, bir taraftan MYB harcamaları esnekliğinin ortaya çıkmasında etkili olan harcama türlerinin hangileri olduğunu belirlemek diğer taraftan da çeşitli bakış açıları ile MYB harcamalarının esneklikleri hakkında daha ayrıntılı bilgi üretebilmek için MYB harcamalarının esnekliği; faiz dışı harcamalar ve faiz harcamaları, merkezi yönetimi oluşturan bileşenler olan genel bütçe, özel bütçe ve düzenleyici denetleyici bütçe harcamaları, fonksiyonel açıdan genel kamu hizmetleri, savunma, kamu düzeni ve güvenlik, ekonomik işler ve hizmetler, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, dinlenme-din-kültür hizmetleri, iskan ve toplum refahı hizmetleri harcamaları perspektiflerinden ayrıca ele alınmış ve irdelenmiştir.

Kaynak: bumko.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 5.

Türkiye'de MYB harcamaları GSYH'ya oranla 2000 yılında %31 civarında iken 2012 yılına kadar olan periyotta genel olarak gerileme trendi göstermiş olup söz konusu oran 2012 yılında %25 civarındadır. Kısaca, GSYH içinde oldukça önemli bir pay teşkil etmektedir.

Kaynak: bumko.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 5.

2000-2012 dönemi boyunca, MYB harcamaları artış oranı kriz dönemleri dışında GSYH artış oranının altında seyretmiştir. 2001 kriz yılı ile 2007 ve 2009 yıllarında MYB artış oranı GSYH artış oranının üstüne çıkmıştır. 2001

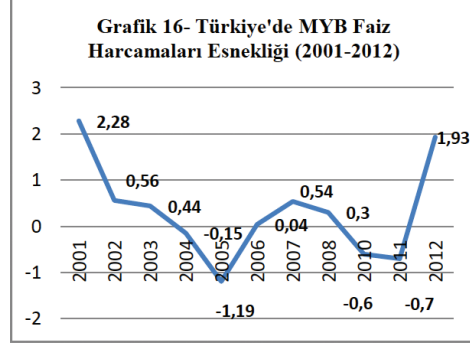
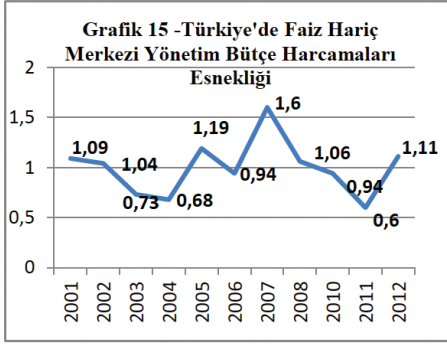
yılında GSYH artış oranı %44,1 iken MYB harcamaları artış oranı %69, 2007 yılında GSYH artış oranı %11,2 iken MYB harcamaları artış oranı %14,5 2009 yılında GSYH artış oranı %0,21 iken MYB harcamaları artış oranı %18,1 olarak gerçekleşmiştir. Bahsi geçen yıllarda krize bağlı olarak vergi gelirlerindeki gerilemeye rağmen MYB harcamalarının önceki dönemlere göre daha yüksek oranda artış göstermiş olması MYB'nin krizden çıkış için genişletici maliye politikası aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Buna paralel olarak MYB harcamaları esnekliği kriz yılları dışında 1'in altında seyretmiştir. Nitekim 2001 krizinde MYB harcamaları esnekliği 1,56 iken 2007 krizinde yaklaşık 1,3 olmuştur. Krizin devam ettiği 2008 yılında esneklik 1'e yakın (0,88) değer almıştır. GSYH'nın nominal olarak sadece 0,21 oranında artış gösterdiği 2009 yılında MYB harcamalarının %18 oranında artış göstermiş olmasından dolayı esneklik oldukça yüksek bir değer (86,2) olarak ortaya çıkmıştır (Bkz. Ek Tablo 5).

MYB harcamaları esnekliği 2000-2012 dönemine ilişkin hesaplanmış olmakla beraber yerine getirilen hizmet itibarıyla esneklik analizi daha önce belirtilen sebeple 2006-2012 dönemine ilişkin yapılabilmştir.

Türkiye'de faiz hariç MYB harcamaları GSYH oranla 2000 yılında %18,6 iken 2004-2008 döneminde ortalama %17,3 düzeyine seyretmiş ancak daha sonra artış trendine girmiş 2012 yılında %21,1'dir. Faiz harcamalarının GSYH'ya oranı 2000 yılında %12,3 iken 2001 yılında %17,1'e yükselmiş daha sonra sürekli gerileme trendi içinde olmuştur. 2012 yılında %3,5'dur (Bkz. Ek Tablo 6).

İnceleme döneminde genel olarak faiz hariç MYB harcamalarının esnekliği, faiz harcamaları esnekliğinden (Bkz. Ek Tablo 6) ve MYB harcamaları esnekliğinden (Bkz. Ek Tablo 5) daha yüksek düzeyde seyretmiştir. MYB harcamaları esnekliğini yukarıya çeken harcamalar faiz hariç harcamalardır (Bkz. Grafik 15).

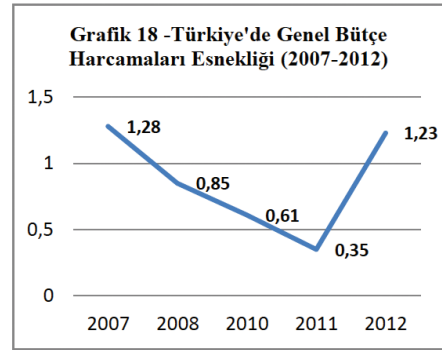
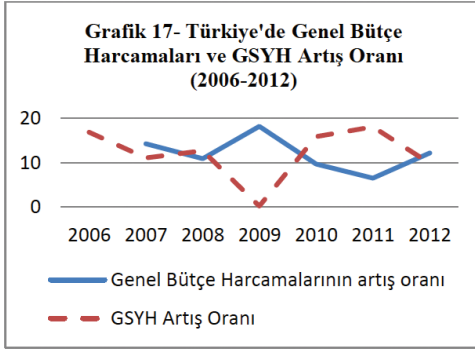
Kaynak: bumko.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 6.

Faiz harcamaları esnekliği sadece 2001 ve 2012 yıllarında 1'in üstündedir. Grafik 16 üzerinde de açık bir şekilde görüldüğü gibi diğer yıllarda esneklik değeri 1'in altındadır. Kısaca inelastik yapı arz etmektedir.

3.1.1. GENEL BÜTÇE HARCAMALARI VE ESNEKLİĞİ

İnceleme döneminde, 2007, 2009 ve 2012 yılları dışında genel bütçe harcamaları artış oranı GSYH artış oranının altında kalmıştır. Bu, genel bütçenin kamusal kaynaklardan aldığı payın genel olarak gerilediğini göstermektedir.

Genel bütçe harcamaları esnekliği genel olarak oldukça düşüktür. Sadece 2007 ve 2009 yıllarında 1'in üstünde değer almıştır. Bu da, kriz dönemlerinde temel kamu hizmetlerine ilişkin kaynakların artırılmış olduğu, başka bir deyişle ekonomide kamusal hizmet arzının artırıldığı anlamına gelmektedir. Bu, kişi başına gelir düzeyinin gerilediği söz konusu dönemlerde kamusal mal ve hizmetlere artan talebi karşılamak, bu yönüyle ekonomide refahın gerilemesine engel olmak bakımından da anlamlıdır. Diğer taraftan yukarıda da tespit edildiği gibi, GD harcamalarından kriz döneminde daha çok artış göstermiş olan cari harcamalar olduğu için mal ve hizmetlere talep yaratmak bakımından da önemli rol oynamıştır.

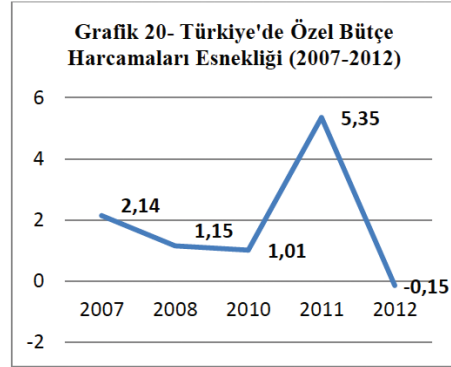
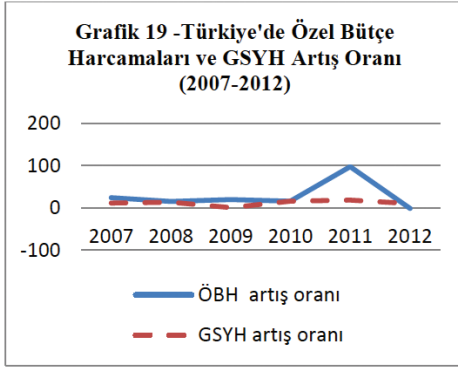

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12 ve 17'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Ek Tablo 7.

3.1.2. ÖZEL BÜTÇE HARCAMALARININ ESNEKLİĞİ

Türkiye’de 2006-2012 döneminde özel bütçe harcamaları artış oranı (2012 yılı hariç) GSYH artış oranından daha yüksek olmuştur. Dolayısıyla, özel bütçeli kuruluşların kamusal kaynaklardan aldıkları pay artış göstermiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında özel bütçede yer alan üniversite sayısının 2006 yılında 54 iken 2012 yılında 100’e yükselmiş olmasının önemli rolü vardır.

Özel bütçe harcamaları esnekliği 2012 yılı hariç olmak üzere 1’in üstündedir. İnceleme dönemi boyunca özel bütçe harcamalarının en yüksek oranda artış gösterdiği yıl 2009’dur. 2009 yılı esneklik değerinin 92,8 olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 2012 yılında kesinleşmemiş verilere göre GSYH %9,85 oranında artarken özel bütçe harcamaları 1,56 oranında gerilme göstermiştir. Bu durum, 2012 yılı itibarıyla özel bütçe harcamalarını inelastik yapıya bürünmüş göstermektedir (Bkz. Ek Tablo 8).

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12 ve 17'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Ek Tablo 8.

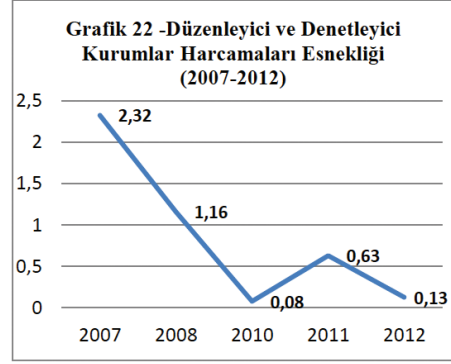
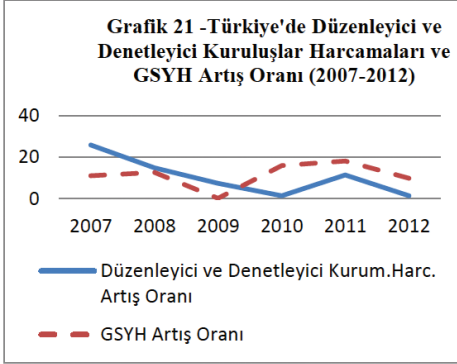
3.1.3. DÜZENLEYİCİ VE DENETLEYİCİ KURULUŞ HARCAMALARI ESNEKLİĞİ

Türkiye’de 2006 yılından itibaren toplumun özellikle de ekonominin çeşitli alanlarında düzenleyici ve denetleyici işlevi olan sekiz adet kurumun bütçeleri merkezi yönetim bütçesi içinde yer almış olup 2013 yılı bütçesinde söz konusu kurumlara “Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu” nun da eklenmesiyle dokuzaya çıkmıştır. Söz konusu kurumlar içinde en büyük bütçeye sahip olanı 2013 yılı bütçesine kadar Telekomünikasyon Kurumu olarak bilinen ve 2013 yılı bütçesinde “Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu” olarak yerini almış olan kurumdur.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar harcamalarının (DDKH) gerek MYB harcamaları içindeki payı gerekse GSYH’ya oranı 2006-2012 döneminde önemsiz bir yer teşkil etmiştir. Aynı zamanda inceleme dönemi boyunca gerileme göstermiştir. Zira, söz konusu harcamaların MYB harcamalarına oranı, 2006 yılında %0,7 iken, 2010 yılından itibaren %0,6’ya düşmüştür. GSYH’ya oranı ise 2006 yılında %0,17 iken 2012 yılı bütçesinde %0,14 oranına inmiştir (Bkz. Ek Tablo 9).

DDKH artış oranı 2010 yılına kadar GSYH artış oranından daha yüksek olmuş fakat 2010 ve sonrasında GSYH artış oranının gerisinde kalmıştır. Bu, düzenleyici ve denetleyici kuruluşların 2010 yılına kadar kamu kes-

mindeki paylarının artarken 2010 sonrasında azaldığı anlamına gelmektedir. DDKH esnekliği 2007 yılında %2,32 ile oldukça yüksekken bu özelliğini giderek kaybetmiş 2010 sonrasında inelastik hale gelmiştir (Bkz. Ek Tablo 9 ve Grafik 21-22).

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12 ve 17'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Ek Tablo 9.

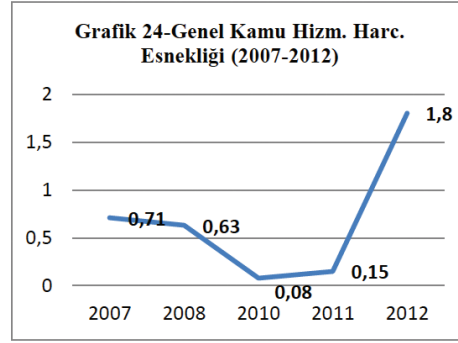
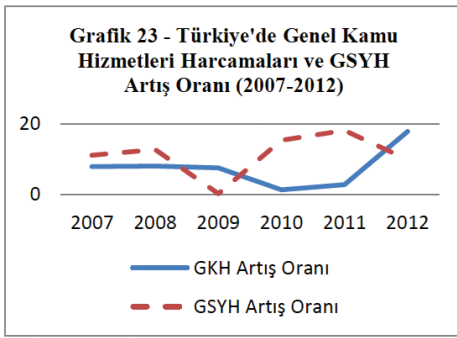
3.1.4. KAMU HİZMETİ TÜRLERİ İTİBARIYLA ESNEKLİK

Türkiye'de 2006 yılından itibaren MYB harcamaları fonksiyonel tasnifi; genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetler, çevre koruma hizmetleri, iskan ve toplum refahı hizmetleri, sağlık hizmetleri, dinlenme-din-kültür hizmetleri, eğitim hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri şeklinde yapılmaktadır. Söz konusu hizmetlerin esneklikleri MYB esnekliği üzerindeki önemi ve böylece GD harcamalarının otomatik istikrar gücü üzerindeki etkileri hakkında değerlendirme yapabilmek için irdelenmiştir. Her bir hizmetin esneklik ve istikrar sağlama gücüne katkısı hakkında daha doğru değerlendirme yapabilmek için MYB harcamaları içindeki payı ve GSYH'ya oranı ele alınmıştır. Daha sonra GSYH artış oranına karşı ne oranda ve hangi yönde değişiklik göstermiş oldukları başka bir deyişle esneklikleri belirlenmiştir.

3.1.4.1. GENEL KAMU HİZMETLERİ ESNEKLİĞİ

Türkiye’de 2006-2012 döneminde MYB’den Genel Kamu Hizmetlerine (GKH) ayrılan pay 2006 yılında %40’a yakınken 2012 yılı kadar gerileme trendi içinde olmuş ve 2012 yılında %30 civarına inmiştir. GKH harcamalarının GSYH’ya oranı da benzer şekilde gerileme göstermiş, 2006 yılında %9,3 iken 2012 yılında %7,6’ya düşmüştür (Bkz. Ek Tablo 10).

İnceleme dönemi boyunca GKH yönelik harcamaların artış oranı GSYH artış oranının oldukça gerisinde kalmıştır. Bu, genel kamu hizmetlerine kamu kesimi kaynaklarından giderek daha küçük pay ayrıldığı, söz konusu hizmet alanının daraltıldığı anlamına gelmektedir (Bkz. Ek Tablo 10).

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 10.

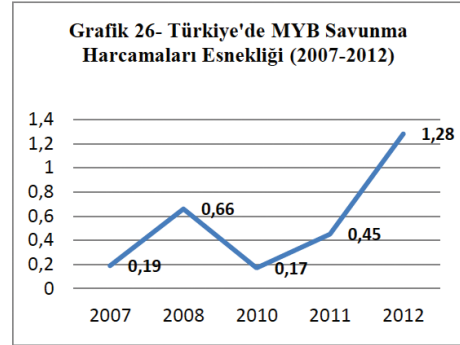
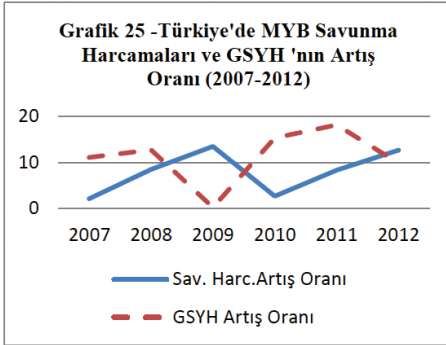
MYB harcamaları ve GSYH içinde önemli paya sahip olmakla beraber GKH’nin inceleme döneminde inelastik yapıya sahip olduğu görülmüştür. 2009 ve henüz kesinleşmemiş veriler üzerinden hesaplama yapılmış olan 2012 yılı dışında esneklik değerleri 1’in oldukça altındadır. Kısaca GKH’ine yönelik yapılan harcamalar GSYH’daki değişikliklere karşı duyarlı değildir. Bununla birlikte GSYH artış oranının yükseldiği dönemlerde GKH harcamaları artış oranı gerilemiş, GSYH artış oranının gerilediği dönemlerde GKH artış oranı yükselmiştir. Grafik 3 üzerinde iki değişkene ilişkin verilere dayalı oluşmuş eğriler arasında oluşmuş makas söz konusu durumu açık bir şekilde göstermekte ve söz konusu hizmete yönelik harcamaların konjontürel duruma göre iradi maliye politikası aracı olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır.

3.1.4.2. SAVUNMA HARCAMALARI ESNEKLİĞİ

Türkiye’de MYB kaynaklarından savunma hizmetine ayrılan pay 2006 yılında %6,5 iken dönem boyunca gerileme trendi içinde olmuş 2012 yılında %5,2’ye düşmüştür. Gerilme 2006 yılından 2012 yılına %25 oranındadır. MYB savunma harcamalarının GSYH içindeki payı da, 2006 yılında %1,5 iken 2012 yılında %1,3’e gerilemiştir (Bkz. Ek Tablo 11).

İnceleme döneminde savunma harcamaları artış oranı 2009 ve 2012 yılları hariç olmak üzere GSYH artış oranının gerisinde kalmıştır. Bu durum, kamu kesiminde savunma hizmeti alanının giderek daraltıldığı anlamını taşımaktadır.

Savunma harcamaları esnekliği de 2009 ve 2012 hariç olmak üzere 1’in altında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte savunma harcamaları, genel kamu hizmetlerine benzer şekilde ancak harcama tutarı ve GSYH’ya oranı daha küçük olduğu için daha önemsiz oranda da olsa konjonktürü dengeleyici yönde hareket etmiştir.

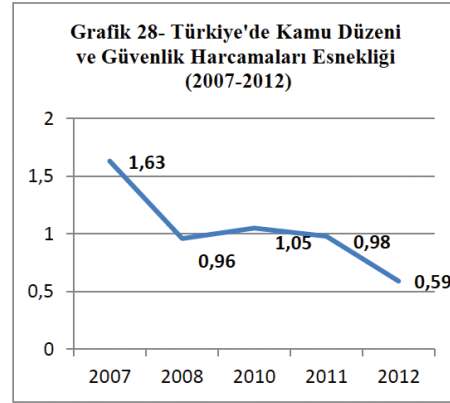
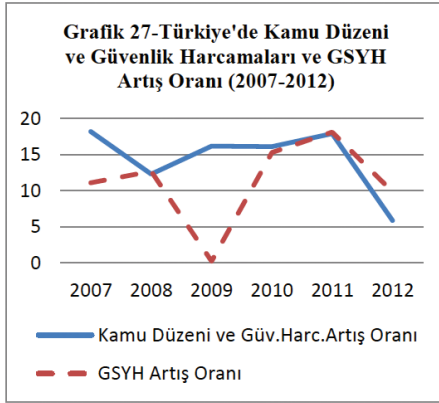
Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 11.

Zira, 2007-2009 kriz dönemi öncesi ve nispeten istikrarlı olan yıllarda savunma harcamaları artış oranı %2 civarındayken 2008, 2009 yıllarında sırasıyla %8,49 ve %13,45’e yükselmiştir (Bkz. Ek Tablo 11). Kısaca, ilgili dönemde savunma harcamaları artış oranı GSYH artış oranının azaldığı dönemlerde yükselmiş, GSYH artış oranının yükseldiği dönemlerde tersine düşmüştür. İki değişkene ait verilerin oluşturduğu eğrilerin Grafik 25 üzerinde yarattığı makas bahsedilen durumu gayet açık bir şekilde göstermektedir.

3.1.4.3. KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİ

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine (KDBGH) yönelik olarak MYB kaynaklarından 2006 yılında %5,9 oranında ayrılan pay 2012 yılına kadar genel olarak artış trendi göstermiş ve toplam %13,5 oranındaki artışla 2012 yılında %6,7'ye yükselmiştir. Söz konusu harcamaların GSYH'ya oranı ise 2006 yılında %1,4 iken paralel şekilde artış göstermiş 2012 yılında %1,7'ye ulaşmıştır (Bkz. Ek Tablo 12).

İnceleme dönemi boyunca, 2009 ve 2012 yılı hariç, KDBGH'ne yönelik harcamaların artış oranı GSYH artış oranına çok yakın olmuştur. Bu sebeple de kamu düzeni ve güvenlik harcamalarının esnekliği genel olarak 1 civarında değer almıştır (Bkz. Grafik 28). 2009 yılında GSYH artış oranı ciddi anlamda gerilerken KDBGH artış göstermiştir. GSYH içindeki payı düşük olduğu için genişletici yönde ciddi bir etkiden bahsedilemese de, yine de ekonomiyi genişletici yönde durum arz etmiş olduğu söylenmelidir (Bkz. Ek Tablo 12 ve Grafik 27).

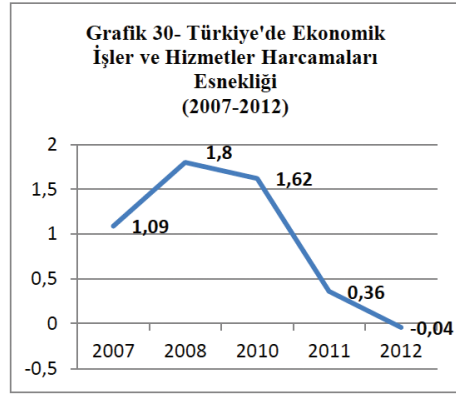
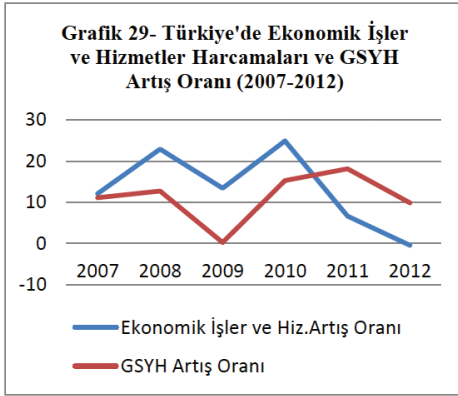

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12'den elde edilen ve rilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 12.

3.1.4.4. EKONOMİK İŞLER ve HİZMETLER

Türkiye'de MYB harcamalarının 2006 yılında %11,9'u ve dönem boyunca genel olarak yükselen ve 2012 yılında %12,5'e ulaşan payı, ekonomik işler ve hizmetler kategorisi dahilinde kullanılmıştır. Söz konusu harcamaların

GSYH'ya oranı, 2006 yılında %2,8 iken 2010 yılında %3,8'e kadar yükselmiş, 2012 yılında %3,1 olmuştur (Bkz. Ek Tablo 13). Grafik 29 üzerinde gayet açık bir şekilde görüldüğü gibi inceleme döneminde 2012 yılı hariç ekonomik işler ve hizmetler için yapılan harcamaların artış oranı GSYH artış oranından yüksek seviyede fakat aynı yönde seyretmiştir. Zira, ekonomik işler ve hizmetler harcamaları artış oranı GSYH artış oranı yükselirken ondan daha yüksek oranda yükselmiş, artış oranı gerilerken ondan daha düşük oranda azalmıştır. Bu sebeple, iki değişken arasında 2011 yılına kadar paralellik olmuştur. İki değişken arasındaki bu ilişki 2011 yılında bozulmuştur. Zira, GSYH artış oranı gerilerken ekonomik işler ve hizmetlere ayrılan pay ondan daha yüksek oranda gerilemiştir. Bu sebeple, 2011 yılına kadar esneklik değeri 1'in üstünde olduğu için kamu kesiminde söz konusu hizmet kategorisinin hacmi genişlemiştir (Bkz Grafik 30 ve Ek Tablo 13).

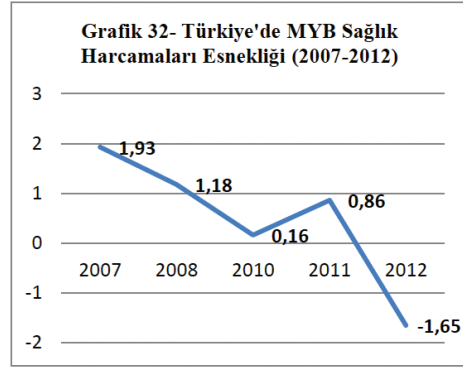
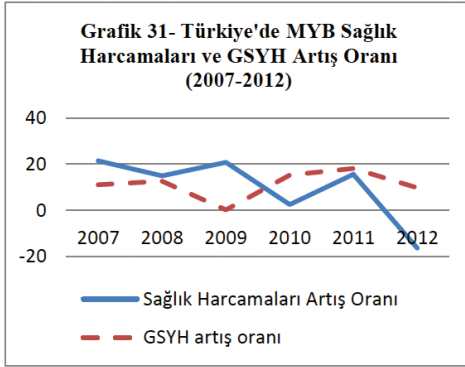
Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 13.

3.1.4.5. SAĞLIK HİZMETLERİ

Türkiye'de 2006 yılında MYB harcamalarından sağlık hizmetlerine ayrılan pay %5,2 iken 2007-2009 kriz dönemine rağmen artış göstermiştir. 2010 yılında bir miktar gerilemiş se de 2011 yılında %5,9'a yükselmiştir. Sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı 2006 yılında %1,2 iken 2009 yılında 1,9'a kadar yükselmiş sonrasında gerileyerek 2011 yılında %1,4'e inmiştir. 2012 yılı kesinleşmemiş verilerine göre sağlık harcamalarının gerek MYB

harcamalarındaki payı gerekse GSYH'ya oranı gerilemiş görünmektedir (Bkz. Ek Tablo 14).

MYB sağlık harcamaları artış oranı 2010 yılına kadar GSYH artış oranının üstünde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, ekonomide kamu sağlık sektörünün hacmi genişlemiştir. 2010 yılı sonrası sağlık harcamaları artış oranının GSYH artış oranının gerisinde kalmış olması 2010 yılı sonrasında sağlık sektörüne kamusal kaynaklardan ayrılan payın gerilemiş olduğunu göstermektedir (Bkz. Ek Tablo 14 ve Grafik 31).

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 14.

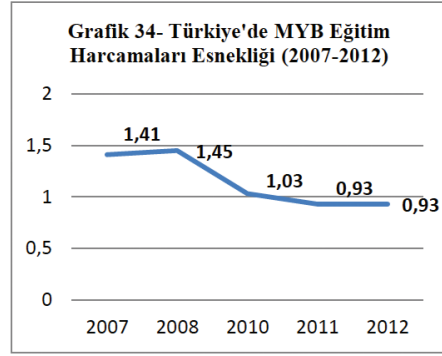
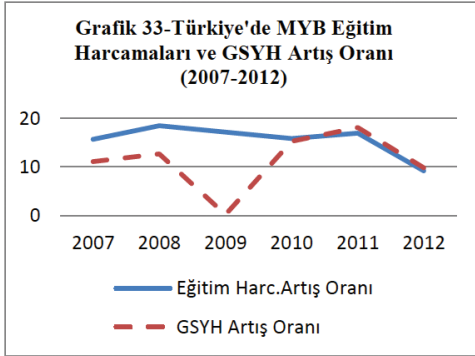
Buna dayalı olarak, sağlık harcamaları esnekliği 2009 yılına kadar 1'in üstünde iken 2010 yılında inelastik bir yapıya bürünmüş, 2011 yılında esneklik değeri yükselmişse de (0,86), 2012 yılına ilişkin kesinleşmemiş verilere göre yapılan hesap GSYH'nın %9,85 oranında yükselirken sağlık harcamalarının %16,3 oranında gerilediğini ortaya koymuştur. Buna dayalı olarak sağlık harcamaları 2012 yılında -1,65 gibi bir değer ile inelastik yapıda olmuştur (Bkz. Ek Tablo 14).

3.1.4.6. EĞİTİM HİZMETLERİ

Türkiye'de MYB harcamalarının 2006 yılında %12,5'i eğitim hizmetine ayrılırken bu pay, kriz dönemi de dahil olmak üzere sağlık harcamalarında olduğu gibi 2012 yılına kadar genel olarak artış eğilimi içinde olmuştur. Söz konusu oran, 2011 yılında %15,4'e ulaşmış olup 2012 yılı kesinleşme-

miş verilerine göre %15,1'dir. Eğitim hizmetlerinin GSYH'ya oranı 2006 yılında %2,9 iken aynı şekilde sürekli artarak 2010 yılında %3,8'e ulaşmış olup, 2012 kesinleşmemiş verilerine göre %3,7'dir (Bkz. Ek Tablo 15). MYB harcamalarından eğitim hizmetlerine ayrılan pay dönem başına göre %20,8 oranında, GSYH'ya oranı yine dönem başına göre %27,5 oranında artış göstermiştir.

2006-2012 döneminde, 2011 yılına gelinceye kadar her yıl itibarıyla, eğitim harcamaları artış oranı GSYH artış oranından daha yüksek olmuştur. Bu, ekonomide kamu eğitim sektörü hacminin genişlediği anlamına gelmektedir. Bu sebepten dolayı eğitim harcamalarının esnekliği Grafik 34 üzerinde açık bir şekilde görüldüğü gibi 2011 yılına kadar 1'in üstünde değer almış olup, 2011 ve 2012 yıllarında da 1'e yakındır (Bkz. Ek Tablo 15). İnceleme dönemi itibarıyla eğitim harcamalarının sağlık harcamalarına göre daha yüksek esnekliğe sahip olduğu görülmüştür.

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 15.

3.1.4.7. SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ

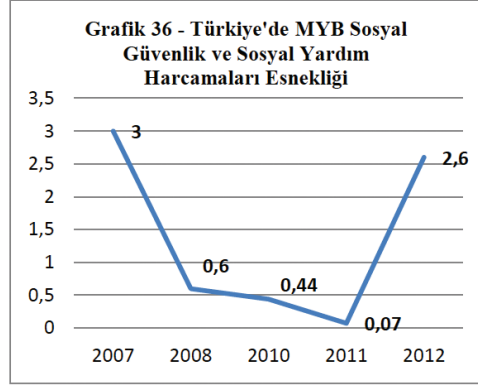
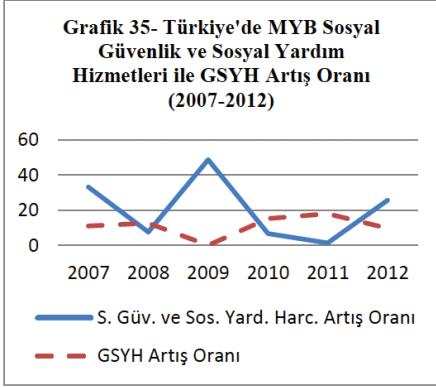
Türkiye'de inceleme döneminde sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine (SGSYH) yönelik MYB harcamalarının, MYB harcamaları içindeki payı ve GSYH'ya oranı MYB kaynaklarından eğitim ve sağlık hizmetlerine ayrılan paylar toplamına yakın olmuştur. Söz konusu oran, 2006 yılında %14,7 iken, dönem boyunca, 2010-2011 yıllarındaki nispi gerileme dik-

kate alınmazsa, genel olarak yükselmiş 2012 yılında %21,8'e ulaşmıştır. Söz konusu harcamaların GSYH'ya oranı ise 2006 yılında %3,5 iken 2009 yılına kadar artarak %5,9'a kadar yükselmiş, daha sonra 2011 yılına kadar gerileyerek 2011'de %4,7'ye düşmüşse de 2012 yılı kesinleşmemiş verilerine göre %5,4'e yükselmiştir (Bkz. Ek Tablo 16). Sonuç itibarıyla dönem başına göre söz konusu hizmetlere yönelik harcamaların MYB harcamaları içindeki payı %48,2 oranında, GSYH'ya oranı ise yine dönem başına göre %54 oranında artış göstermiştir.

2006-2012 döneminde Türkiye'de bahsi geçen iki değişken arasındaki ilişki ters yönlü olmuştur (Bkz. Grafik 35). Zira, yapılan hesaplamalar GSYH artış oranının gerilediği yıllarda SGSYH'ne yönelik harcamaların artış oranının daha yüksek olduğunu, buna karşılık GSYH artış oranının yükseldiği yıllarda söz konusu harcamaların artış oranının gerilemiş olduğunu ortaya koymuştur (Bkz. Ek Tablo 16). Grafik 35 üzerinde açık bir şekilde gözlenen ve iki değişkene ait verilerin oluşturduğu eğriler arasında oluşmuş makas söz konusu hizmetlere yönelik harcamaların, GSYH'daki gerilemeleri dengeleyen başka bir deyişle ekonominin daralma aşamalarında genişletici yönde etkili olan bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

SGSYH harcamaları esnekliği 2007, 2009 ve 2012 yıllarında 1'in üstünde değer almıştır. Bu yıllar dışında esneklik değeri 1'in altındadır. 2007 yılında esneklik değeri 3, 2009 yılında 232,2 olarak bulunmuştur. Zira, 2007 yılında GSYH artış oranı %11,1 iken SGSYH artış oranı %33,3 olmuş, 2009 yılında GSYH %0,21 oranında artarken SGSYH %48,8 artış göstermiştir.

Bu durum ekonominin daralma dönemlerinde söz konusu harcamaların GSYH artış oranından daha fazla arttığını göstermektedir. Başka bir deyişle Türkiye ekonomisinde daralma dönemlerinde sosyal hizmetlere ayrılan kamusal kaynakların hacmi genişlemiştir. (Bkz. Ek Tablo 16 ve Grafik 35).

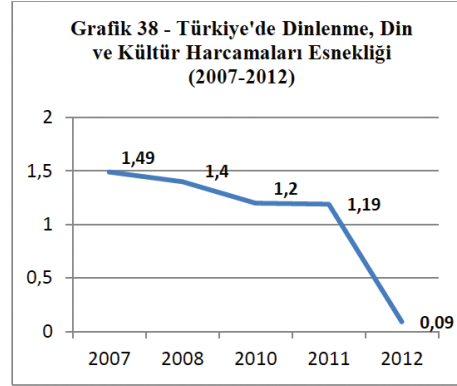
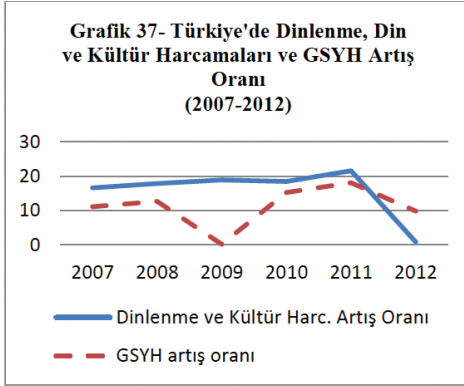
Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 16.

3.1.4.8. DİN, DİNLENME VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

Türkiye'de, 2006-2012 döneminde, dinlenme, din ve kültür hizmetlerine (DDKH) MYB kaynaklarından ayrılan pay oldukça düşük düzeydedir. Aynı Şekilde söz konusu harcamaların GSYH'ya oranı da oldukça küçüktür. Bu sebeple DDKH harcamalarının sahip olduğu esnekliğin GD harcamaları esnekliği üzerindeki etkisi çok sınırlı olacaktır. Bununla birlikte DDKH harcamalarının gerek MYB harcamaları içindeki payı gerekse GSYH'ya oranı 2006 yılından itibaren sürekli artış eğilimi içinde olmuştur. Zira, söz konusu hizmetlere 2006 yılında MYB harcamalarından ayrılan pay %1,6 iken 2011 yılında %2,1'e ulaşmıştır. Söz konusu hizmet harcamalarının GSYH'ya oranı ise 2006 yılında %0,4 iken 2012 yılında %0,5'e yükselmiştir (Bkz. Ek Tablo 17). Söz konusu dönemde MYB harcamalarından ayrılan pay %31,5 oranında GSYH'ya oranı ise %25 oranında artış göstermiştir.

2006-2012 döneminde, MYB harcamaları ve GSYH içindeki payı itibarıyla çok önemli olmasa da DDKH harcamaları artış oranı, 2012 yılı hariç olmak üzere, her yıl itibarıyla GSYH artış oranından daha yüksek oranda olmuştur. Bu, din, dinlenme ve kültür hizmetlerine kamusal kaynaklardan giderek daha büyük bir payın ayrılmakta olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, inceleme döneminde söz konusu hizmetlerin hacmi genişlemiştir. Bu sebeple de DDKH harcamalarının esneklik değerleri 2012 yılı

hariç olmak üzere 1'in üstündedir (Bkz. Ek Tablo 17 Grafik 38). Kısaca, söz konusu harcamaların GSYH'daki değişikliklere karşı duyarlılığı yüksektir.

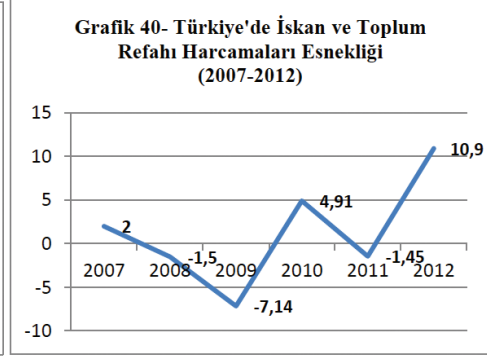
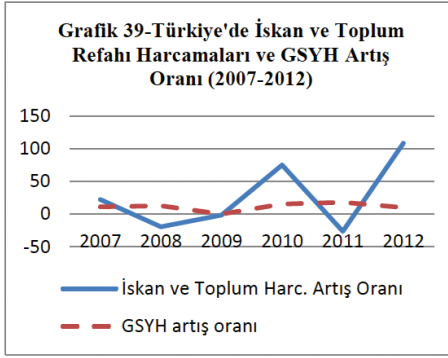

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 17.

3.1.4.9. İSKAN VE TOPLUM REFAHI HİZMETLERİ

2006-2012 döneminde Türkiye'de iskan ve toplum refahı hizmetlerine (İTRH) yönelik harcamaların gerek MYB harcamaları içindeki payı gerekse GSYH'ya oranla büyüklüğünde gerileme olmuştur. Nitekim, söz konusu harcamaların MYB harcamalarına oranı 2006 yılında % 2,2 iken 2012 yılında %1,5'a, GSYH içindeki payı ise 2006 yılında %0,5 iken 2012 yılında %0,3'e düşmüştür (Bkz. Ek Tablo 18).

İTRH harcamaları söz konusu dönemde istikrarlı bir şekilde artan ya da azalan eğilim göstermemiştir. Oldukça istikrarsız bir yapıya sahiptir. Sadece 2007, 2010 ve 2012 yıllarında artış göstermiş bunların dışındaki yıllarda gerileme kaydetmiştir. Esnekliği 2007 yılında 2 ve 2010 yılında 4,91 gibi yüksek değerler almış olup, bunların dışında harcama tutarlarındaki gerilemeye dayalı olarak eksi değerler almıştır (Bkz. Ek Tablo 18 ve Grafik 40).

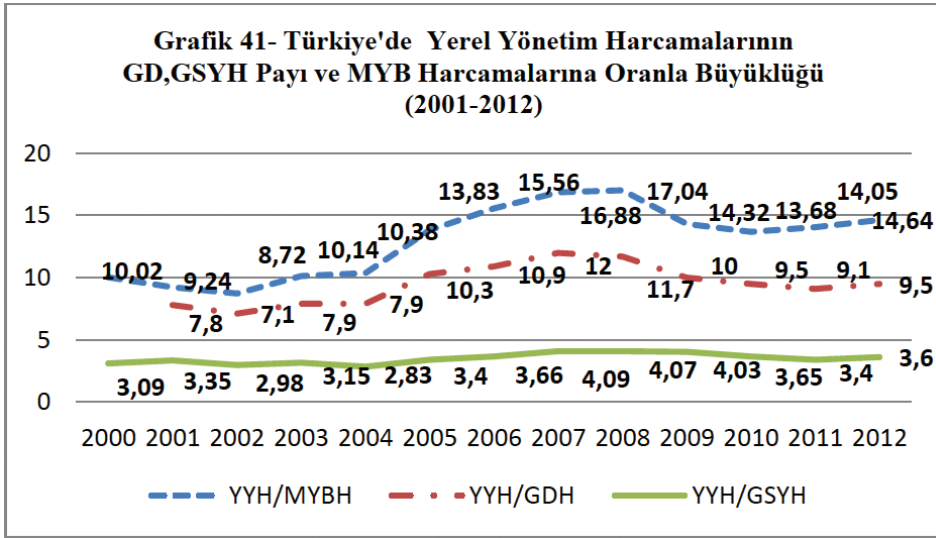

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, s.12'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 18.

3.2. YEREL YÖNETİM HARCAMALARININ ESNEKLİĞİ

Yerel yönetimler, merkezi yönetimden ve sosyal güvenlik kurumundan sonra genel devleti oluşturan önemli bir bileşendir. Türkiye'de YYH'nın büyüklüğü yaklaşık olarak MYB kaynaklarından eğitim hizmetlerine ayrılan pay civarında seyretmektedir. Nitekim, YYH'nın MYB harcamalarına oranla hacmi 2000 yılında %10 iken 2001 krizinin etkisi ile 2001 ve 2002 yıllarında nispeten gerilemiş, 2005 yılında MYB harcamalarına oranla sürekli artış eğilimi içinde olmuş, 2007-2008 kriz yıllarında artış devam etmiş ve 2008 yılında %17,04'e ulaşmıştır. YYH'nın GD harcamaları içindeki oranı ise 2001 yılında %7,8'dir. 2001 krizi sonrası 2002 yılında bir miktar geriledikten sonra 2005-2008 yılları arasında %10-12 civarında seyretmiş, 2010 yılından itibaren nispeten gerilemişse de başlangıç seviyesine göre yüksek düzeydedir. Söz konusu oran, 2012 yılı itibarıyla %9,5'tur.

Aynı şekilde söz konusu harcamaların GSYH'ya oranı 2000 yılında %3,09 iken 2001 krizi ve 2007-2009 kriz döneminde yükselmiştir. 2009 yılından itibaren hem MYB harcamalarına oranla hem GSYH'ya oranla gerileme gösteren YYH'nın 2012 yılı kesinleşmemiş verilerine göre MYB harcamalarına oranı %14,64, GSYH'ya oranı %3,6'dır (Bkz. Ek Tablo 19).

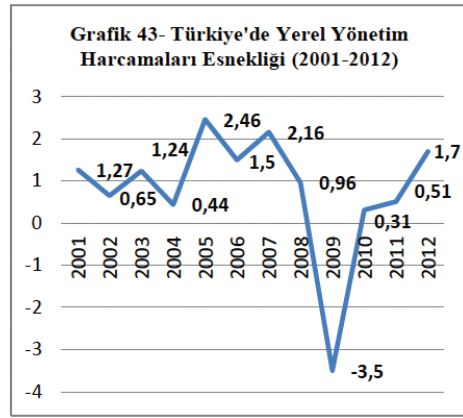
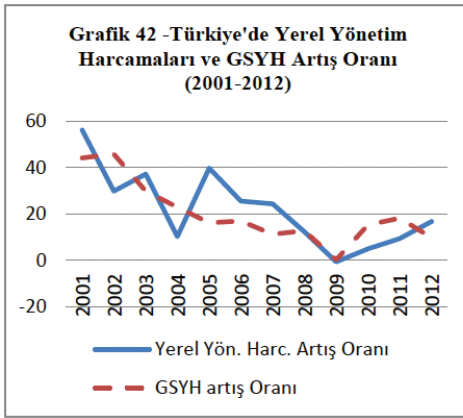

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı olarak hazırlanmıştır. Bkz. Ek Tablo 19.

YYH artış oranı 2001 kriz yılı ile 2005-2007 döneminde GSYH artış oranının üstünde olmuştur. 2008 yılında neredeyse başa baştır. Bahsi geçen dönemlerde yerel yönetimlerin ekonomideki hacmi genişlemiştir. Ekonominin eksi büyüme yaşadığı 2009 yılında -0,75 ile dip yapmış olan YYH artış oranı, 2010 yılından itibaren tekrar artış trendine girmiştir. Bununla birlikte 2008-2011 döneminde, YYH artış oranı GSYH artış oranının gerisinde kaldığı için, yerel yönetimlerin ekonomideki payları nispeten gerileme göstermiştir. YYH artış oranının GSYH artış oranının üstünde seyrettiği 2005-2007 döneminde YYH artış oranının nispeten gerileme eğilimi içinde olduğuna dikkat çekmek gerekir. 2007 yılındaki artış oranındaki gerileme yerel yönetimlerin yatırım harcamalarına ayırdıkları kaynakları sınırlandırmış olmalarından, 2009 yılındaki gerileme ise önemli ölçüde yerel yönetimlerin kamulaştırma işlemlerine girmemiş olmalarından kaynaklanmıştır (2008, 2009, 2011 Bütçe Gerekçeleri). Bu durum, YYH'nın ekonomiyi genişletmeye yönelik bir araç olarak kullanılmadığını göstermektedir (Bkz. Grafik 42). Görünen o ki, Türkiye'de yerel yönetimler 2007-2009 dış alem kaynaklı ekonomik kriz ortamında kontrollü harcama artışlarına gitmişler, daha temkinli bütçe yönetimine geçmişlerdir. Bu da, yerel yönetim yöneticilerinin istikrarı sağlamak bakımından kendilerine görev biçmediklerini ortaya koymaktadır.

YYH esnekliği 2001, 2003, 2005-2007 döneminde 1'in üstünde değer almış bu yıllar dışında inelastik yapı arz etmiştir (Bkz. Ek Tablo 19).

Kısaca, krizde yerel yönetimler kontrollü bütçe uygulamakla beraber, harcama artış oranları GSYH artış oranından daha yüksek olmuş bu sebeple de her şeye rağmen yerel yönetim harcamaları ekonomiyi genişletici yapı arz etmiştir. Başka bir deyişle yerel yönetim harcamalarının GSYH değişikliklerine karşı duyarlılığı yüksektir. Dolayısıyla GD harcamaları esnekliğinin belirlenmesinde en az eğitim harcamaları esnekliği kadar önemli paya sahiptir.

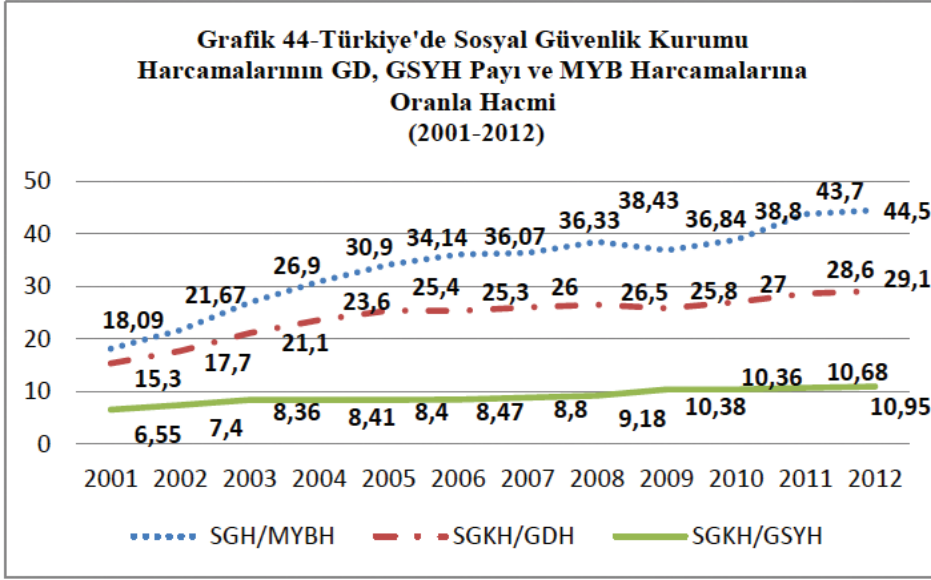

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.291'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.Bkz. Ek Tablo 19.

3.3. SOSYAL GÜVENLİK KURUMU HARCAMALARININ ESNEKLİĞİ

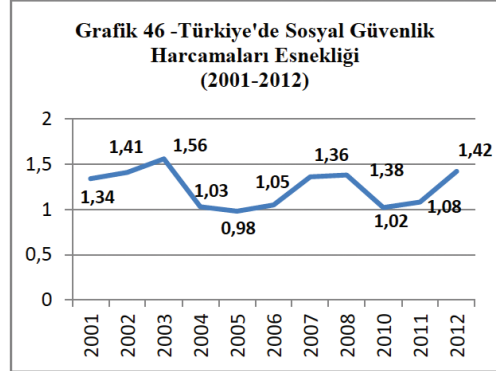
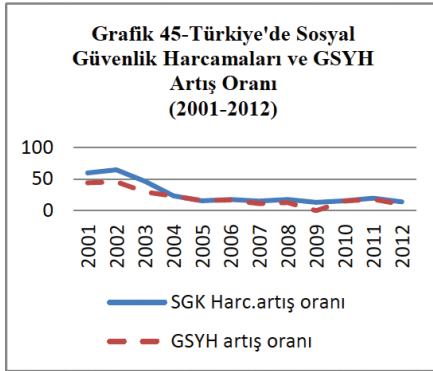
Bütçe gerekçelerinde yer alan verilere dayalı olarak yapılan hesap, Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumu harcamalarının yaklaşık %66'nın sigorta ödemelerine, geriye kalanının sağlık giderlerine ayrılmakta olduğunu ortaya koymaktadır (2009-2011-2013 Bütçe Gerekçeleri). Sosyal Güvenlik Kurumu harcamalarının gerek MYB harcamalarına gerekse GSYH'ya oranla büyüklüğü oldukça önemli düzeydedir. Nitekim, MYB harcamalarına oranla 2000 yılında %18,09 olan harcama hacmi genel olarak artış eğilimi

göstermiş ve 2012 yılında %44,5'a ulaşmıştır. GD harcamaları payı da 2001 yılında %15,3 iken sürekli artarak 2012 yılında %29,1'e ulaşmıştır. 2001 yılı GSYH'ya oranı da aynı şekilde %6,55 iken 2012 yılında %10,95'e ulaşmıştır (Bkz. Ek Tablo 20).

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 20.

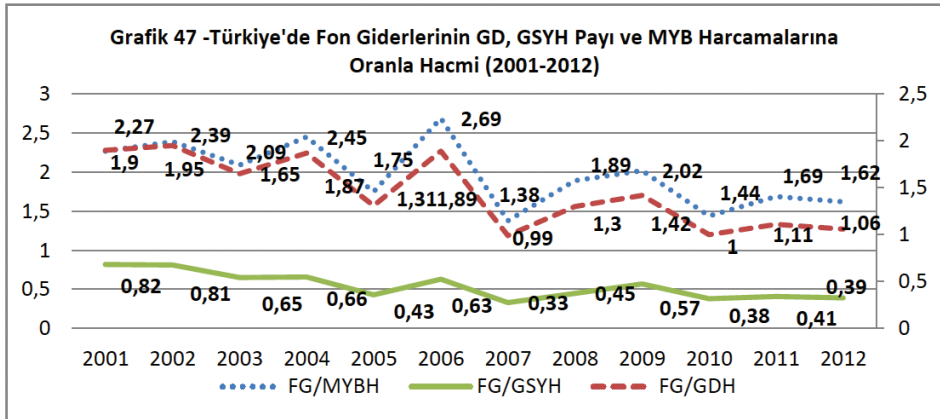
Bu bakımdan Sosyal Güvenlik Kurumu harcamaları esnekliğinin GD harcamaları esnekliğini belirleyici gücü kuvvetlidir. İnceleme dönemi boyunca 2005 yılı hariç olmak üzere SGK harcamalarının artış oranı GSYH artış oranından yüksektir. 2007-2009 kriz döneminde SGK harcamaları artış oranı önceki yıllara göre gerilemiş olsa da, GSYH artış oranı daha yüksek oranlarda gerileme göstermiş olduğu için esneklik değeri bu dönemde de 1'in üstünde gerçekleşmiştir (Bkz. Ek Tablo 20 ve Grafik 46). Esnekliği yüksek olan, kriz dönemlerinde diğer dönemlere göre esneklik değeri daha da yükselen SGK harcamaları, ekonomide istikrar sağlayıcı özelliğe sahiptir. Ayrıca, 2001-2012 döneminde SGK'nun ekonomideki hacmi ve hizmet alanı sürekli gelişme göstermiştir.

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 20.

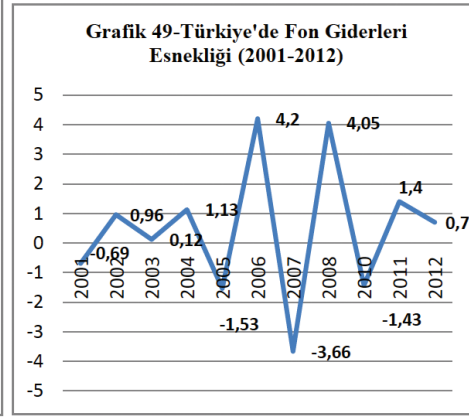
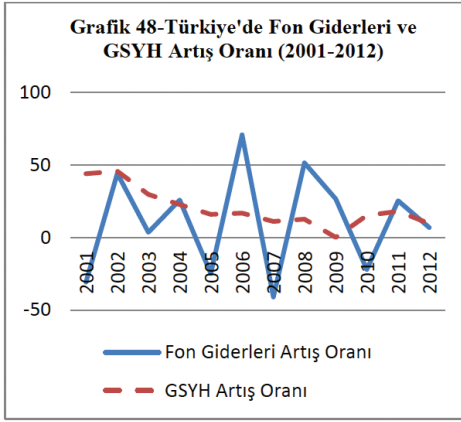
3.4. FON GİDERLERİ ESNEKLİĞİ

Türkiye'de fon harcamaları MYB harcamalarına ve GSYH oranla çok önemli bir büyüklüğe sahip değildir. Nitekim, fon giderlerinin MYB harcamalarına oranla 2001 yılı büyüklüğü %2,27 iken dönem içinde %2,69 ile %1,38 arasında dalgalanmış ve 2012 yılında %1,6 oranına, GD harcamaları içindeki payı 2001 yılında 1,90 iken 2012 yılında %1,06'ya gerilemiştir. GSYH'ya oranı ise 2000 yılında %0,82 iken aynı şekilde genel olarak gerileme eğilimi göstermiş olup, 2012 yılında %0,39'dur (Bkz. Ek Tablo 21).

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Ek Tablo 21.

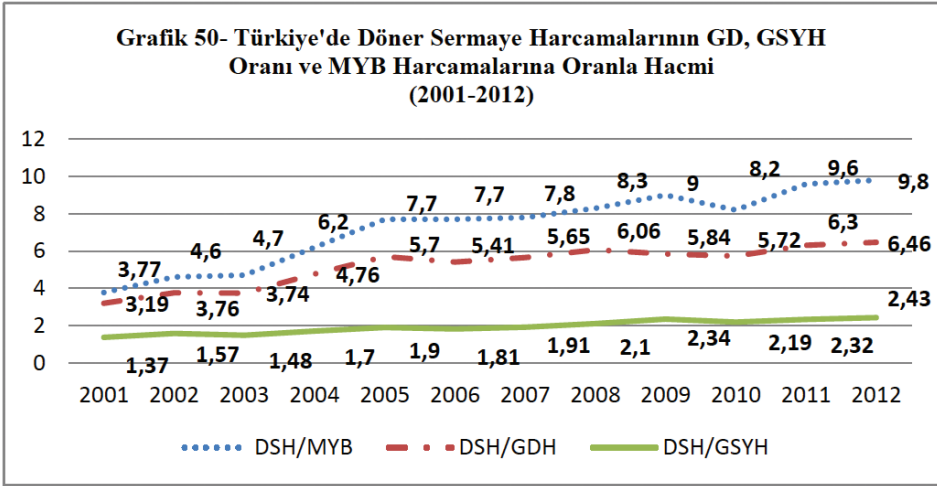
Türkiye’de 2001-2012 döneminde fon giderleri artış oranı ile GSYH artış oranı arasındaki ilişki incelendiğinde; esas olarak GSYH artış oranının 2001 yılından itibaren 2009 yılına kadar gerileme trendi içinde iken, fon giderlerinin bir yıl azalıp ertesi yıl önceki yıl azalışını telafi edecek kadar artış gösterdiği, bu açıdan dönem boyunca zigzag çizmiş olduğu görülmüştür. (Bkz. Ek Tablo 21). Bu bakımdan ne ekonomideki hacminin geliştiğinden ne de istikrar sağlayıcı gücünden bahsedilebilir. Her bakımdan istikrarsız yapı arz etmektedir.

Kaynak: bumko.gov.tr, dpt.gov.tr ve 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi,s.290’dan elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Ek Tablo 21.

3.5. DÖNER SERMAYE HARCAMALARININ ESNEKLİĞİ

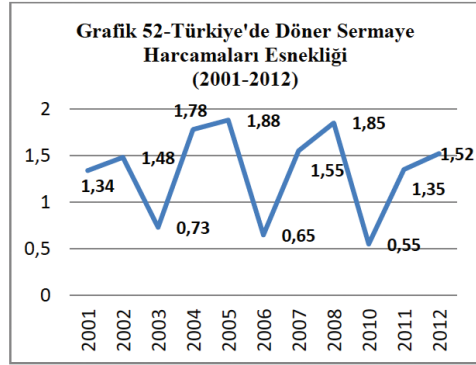
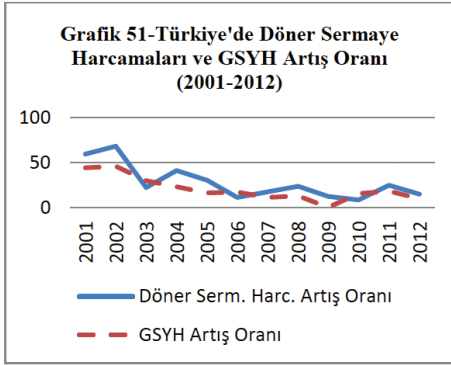
Döner sermayeli işletmeler genel bütçe ve özel bütçeye dahil kuruluşlarca kurulum harcamaları da yine söz konusu kurumların çalışanlarına katkı payı şeklinde ek gelir ve yine bağlı oldukları kuruluşa araç, gereç malzeme alımı için kullanılmaktadır. Bu sebeple, döner sermayeli işletmeler bağlı oldukları kurum bütçesi imkanlarını genişleten hüviyete sahiptir olup, mal ve hizmet alan harcama kategorisinde değerlendirilebilirler. Bu bakımdan GSYH üzerinde genişletici etkilerinin yüksek olması beklenir.

Kaynak: bumko.gov.tr, dpt.gov.tr ve 2013 Yılı Gerekçesi, s.292'dan elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Ek Tablo 22.

2000-2012 döneminde Türkiye'de döner sermaye işletmelerince gerçekleştirilen harcamaların MYB harcamalarına oranla hacmi önemli boyutlardadır. Zira, söz konusu oran 2001 yılında %3,7 iken dönem boyunca sürekli artış trendi içinde olmuş, kriz dönemine rağmen artmaya devam etmiş ve 2010 yılında bir miktar gerilemişse de artış devam etmiş ve 2012 yılında %9,8 oranına ulaşmış, GD harcamaları içindeki payı 2001 yılında %3,19 iken 2012 yılında 6,46'ya yükselmiştir. GSYH'ya oranı ise, yine 2001 yılından 2012 yılına kadarki 10 yılı aşkın süreçte sürekli artış göstermiştir. Nitekim 2001 yılında %1,3 iken yaklaşık %85 oranında artış göstererek 2012 yılında %2,4'e ulaşmıştır (Bkz. Grafik 50). İnceleme dönemi boyunca, döner sermaye harcamaları artış oranı periyodik olarak, iki yıl GSYH artış oranından yüksek olmuş arkasından bir yıl gerisinde kalmıştır. Buna bağlı olarak döner sermayeli kuruluşların ekonomideki hacmi 2 yıl artış, bir yıl gerileme göstermiştir.

Buna bağlı olarak, döner sermaye işletme harcamaları esneklik değeri iki yıl 1'in üstünde neredeyse 2'ye yakın olmuş, ancak arkasından 0,55-0,73 arasındaki değerlerde gerçekleşmiştir. Bu iki ileri bir geri yapı 2003, 2006 ve 2010 yıllarında inelastik diğer yıllarda yüksek bir esneklik ortaya koymuştur (Bkz. Ek Tablo 22 ve Grafik 52).

Kaynak: bumko.gov.tr , dpt.gov.tr ve 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi s.292'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bkz. Ek Tablo 22.

4. SONUÇ

KİT'ler dışında kamu kesimini ortaya koyan ve 2001 yılında GSYH'ya oranla %33-42 arasında salınan GD harcamaları Türkiye'de 2001 ve 2009 kriz dönemlerinde en yüksek seviyelerine (sırasıyla %42,7 ve %40,1) ulaşmıştır. GD harcamalarının kriz sonrası dönemlerde tekrar gerilemiş olması Türkiye'de krizden çıkış için Keynesyen politikalar izlendiğini ve krizlerin kamu kesiminin ekonomideki payının küçültülmesi söyleminin gerçekleştirilmesinin önünde engel teşkil ettiğini göstermektedir. Kriz dönemlerinde GD harcamaları artış oranı GSYH artış oranından daha yüksek olmuş, buna bağlı olarak esneklik değeri 1'in üstünde çıkmıştır. Ekonominin genişleme veya refah dönemi olarak nitelendirilebilecek yıllarda esneklik birin altında kalmıştır. Bu da olağan dönemlerde genel vizyon olan kamu kesiminin küçültülmesi hedefine uygun politikalar izlendiğini göstermektedir.

GD harcamalarının önemli payını transfer harcamaları (2001/%61,1-2012/%46,7) daha sonra cari harcamalar (2001/%30,5-2012/%44,3) ve son olarak yatırım harcamaları (2001/%8,3-2012/%8,9) oluşturmaktadır. Aynı sıralama GSYH oranı için de geçerlidir. Nitekim, GD cari harcamalarının GSYH'ya oranı %13'den %16,7'ye yükselmiştir. GD cari harcamalarının esnekliği 2001 krizi sonrasında 1'in bir miktar altına inmiş olsa da (0,96) 2006-2010 yılları arasında kriz dönemini de içerek şekilde 1'in üstünde gerçekleşmiştir. Kriz döneminde cari harcamaların hacminin genişlediği,

ekonomiyi genişletmenin bir aracı olarak kullanıldığı ve GD harcama esnekliğinin oluşmasında etkili olduğu görülmüştür.

GD harcamalarının %8-9'luk payını oluşturan GD yatırım harcamalarının GSYH'ya oranı %3-3,6 civarındadır. Bu sebeple gerek ekonomideki etkileri gerekse GD harcamaları esnekliğini belirleyici gücü zayıftır. Bununla birlikte incelenen dönemde yatırım harcamaları esnekliği 2009 yılı hariç 1'in üstündedir. GD cari ve transfer harcamalarına göre daha yüksek esnekliğe sahiptir.

İnceleme dönemi başında, GD transfer harcamalarının GD harcamaları payı %61 ve GSYH'ya oranı %26 iken dönem boyunca gerileme göstermiştir. Transfer harcamaları artış oranı genel olarak GSYH artış oranının gerisinde kalmış olmakla beraber esneklik değerinde kriz döneminde nispeten artış görülmüştür. GD transfer harcamaları esnekliğini artıranın faiz harcamalarının olmadığı tespit edilmiştir. Transfer harcamaları inelastik bir yapıdadır. Yani, inceleme dönemi boyunca transfer harcamaları artış oranı GSYH artış oranının gerisinde kalmıştır. GD harcamaları içinde yer alan; merkezi yönetim harcamaları, yerel yönetim harcamaları, döner sermaye harcamaları ve fon giderlerinin esnekliklerine dair yapılan analiz sonuçları şöylece özetlenebilir;

- MYB harcamaları GD harcamaları ve GSYH içinde en önemli paya sahiptir. 2001 yılında GSYH'nın %30,8'ini oluştururken, bu pay 2011 yılında %24,6 olmuştur. Bu bakımdan GD esnekliğinin ortaya çıkmasında önemli bir role sahiptir. İnceleme döneminde MYB harcamaları 2001 ve 2007-2009 kriz yıllarında GSYH artış oranının üstünde artış göstermiştir. Kriz yılları dışında esneklik değeri 1'in altında seyretmiştir. Vergi gelirlerindeki gerilemeye rağmen MYB harcamalarının artış göstermiş olması krizden çıkış için genişletici maliye politikası aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. MYB harcamalarına esneklik kazandıran harcamalar faiz hariç harcamalar olmuştur. Zira, faiz harcamalarının GSYH payı 2000 yılında %12,3 iken dönem boyunca gerileyerek 2012 yılında %3,5'e düşmüştür. Bu yönüyle etki derecesi azalmış olmakla beraber faiz harcamaları esnekliği 2001, 2005, 2009 ve 2012 yılları dışında 1'in altında seyretmiştir. MYB harcamalarının esnekliğinin oluşmasında etkili bileşenlerini daha iyi belirleyebilmek için harcamacı kuruluşlar olan, genel bütçeli kuruluşlar, özel bütçeli kuruluşlar ile düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar şeklinde esneklik analizi (2006-2012 dönemi için) yapıldığında;

- Genel bütçeli kuruluşlar harcamaları esnekliğinin sadece; krizin baş gösterdiği 2007 yılında, büyüme oranında gerilmenin görüldüğü 2009 yılında ve 2012 yılında 1'in üstüne çıkmış olduğu görülmüştür. Genel bütçenin ekonomideki payı gerilemiş ve genel olarak olağan dönemlerde genel bütçe harcamaları GSYH artış oranından daha düşük oranda yükselmiştir.

- MYB harcamaları içindeki ve GSYH'ya oranı küçük olmakla beraber, özel bütçeli kuruluşların ekonomideki hacmi genişlemiştir. Bunda artan üniversite sayısı ve başka bir takım kurumların özel bütçeye dahil edilmesi önemli bir faktördür. Özel bütçe harcamaları esnekliği oldukça yüksektir. 2012 yılı hariç esneklik değeri 1'in üstündedir.

- Düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar harcamalarının MYB harcamaları içindeki payı çok daha düşüktür ve 2006 yılında MYB harcamaları payı %0,17 iken 2012 yılında %0,14'e inmiştir. Söz konusu kuruluş harcamalarının kamu kesimindeki payı 2010 yılına kadar yükselmiş, 2010 sonrasında azalmıştır. 2007-2009 döneminde esnekliği oldukça yüksek değerler almış olmakla beraber kriz sonrası dönemde gerilemiştir.

MYB harcamaları esnekliği, yerine getirilen hizmet bazında da irdelenmiştir. MYB harcamalarından aldığı payın büyüklüğü ve böylece MYB harcamaları esnekliğinin belirlenmesindeki rol sırasına göre, kamu hizmeti türlerinin esnekliği hakkında elde edilen sonuçlar şöylece özetlenebilir;

- MYB harcamalarının önemli bir kısmını (2006/%39,5-2012/%30,9) oluşturan genel kamu hizmetleri harcamalarının GSYH'ya oranı 2006 yılında %9,3 iken 2012 yılında %7,6'ya gerilemiştir. Genel kamu hizmetleri harcamaları inelastiktir. Zira, dönem boyunca artış oranı GSYH artış oranının gerisindedir.

- MYB harcamalarına oranla ikinci en önemli paya sahip olan ve 2006-2012 döneminde gerek MYB payında gerekse GSYH'ya oranında sürekli artış gösteren harcamalar sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarıdır. Nitekim, MYB harcamaları payı 2006 yılında %14,7 iken 2012 yılında %21,8'e, GSYH'ya oranı 2006 yılında %3,5'den 2012 yılında %5,4'e ulaşmıştır. Dönem boyunca GSYH artış oranının gerilediği yıllarda sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları artış oranı yükselmiş, GSYH artış oranının yükseldiği yıllarda ise tersine gerilemiş, konjonktürel dalgalanmalarla mücadele aracı olarak kullanılmıştır. 2007 yılında esneklik değeri

3'dür. 2009 yılında da oldukça yüksektir. Bu yılların dışında inelastiktir.

- Eğitim harcamaları MYB payı itibarıyla üçüncü sırada yer almaktadır. Bu sebeple MYB esnekliğinin belirlenmesinde önemlidir. Gerek MYB payı gerekse GSYH'ya oranı dönem boyunca krize rağmen yükselmiştir. MYB harcamaları payı 2006 yılında %12,5'den 2012 yılında %15,1'e, GSYH'ya oranı 2006 yılında %2,9'dan 2012 yılına %3,7'ye yükselmiştir. 2011 yılına kadar esnekliği 1'in üstünde 2011-2012 yıllarında da 1'e oldukça yakın (0,98) değer almıştır. Eğitim harcamaları hem krizden çıkış aracı olarak hem de MYB harcamalarına esneklik kazandırmak bakımından önemli rol oynamıştır.

- Ekonomik işler ve hizmetler harcamaları, MYB payı itibarıyla dördüncü sırada yer almakla önemli bir yer teşkil etmektedir. MYB payı 2006 yılında %11,9 iken 2011 yılında %12,5'e yükselmiştir. GSYH'ya oranı 2006 yılında %2,8 iken 2012 yılında %3,1'e yükselmiştir. 2011 yılına kadar olan süreçte ekonomik işler ve hizmetler harcamalarının esnekliği 1'in üstündedir. Kriz döneminde GSYH artış oranının neredeyse iki katı kadar artış göstermiştir. GSYH artış oranı artarken artmış, azalırken azalmıştır. Bu sebeple konjonktürel dalgalanmaları dengelemek bakımından sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin gösterdiği eğilimle bağdaşmayan bir yapı arz etmiştir. 2011 yılı sonrasında inelastik yapıya bürünmüş görünmektedir.

- Savunma hizmetine yönelik MYB harcamaları 2006-2012 döneminde gerileme göstermiştir. MYB payı 2006 yılında %6,5 iken 2012 yılında %5,2'ye, GSYH'ya oranı 2006 yılında 1,5'den 1,3'e düşmüştür. Ayrıca ilgili dönem için yapılan hesaplamalar savunma harcamalarının inelastik olduğunu göstermiştir.

- 2006-2012 döneminde savunma harcamaları gerilerken kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarının MYB payı ve GSYH oranı artış göstermiştir. 2006 yılında MYB payı %5,9 iken 2012 yılında %6,7'ye GSYH payı 2006 yılında %1,4'den 2012 yılında %1,7'ye yükselmiştir. Esnekliği 1 veya yakın değerler almış olmakla beraber 2011 yılından itibaren inelastik yapıya bürünüyor görünmektedir.

- Krize rağmen sağlık hizmetleri harcamalarının MYB payı ve GSYH'ya oranı artış göstermiştir. MYB kaynaklarından aldığı pay kriterine göre 2006 yılında kamu hizmetleri arasında yedinci sırada yer alırken dönem boyunca payını artırarak altıncı sıraya yükseltmiştir. 2006 yılında MYB harcamaları

payı %5,2 iken 2011 yılında %5,9'a kadar yükselmiştir. GSYH'ya oranı 2006 yılında %1,2 iken 2011 yılında %1,4'e kadar yükselmiştir. Söz konusu paylar, 2012 yılında bir miktar gerilemiş görünse de kesin değildir. 2010 yılına kadar esneklik değeri 1'in üstünde iken 2010 yılından sonra inelastik yapıya dönüşmüştür.

- İskan ve toplum refahı hizmetlerine yönelik harcamalar inceleme döneminde istikrarsız yapıya sahip olmuştur. 2007 ve 2010 yılları esneklik değeri çok yüksekken (2-4,91 şeklinde) bazı yıllarda eksi değerler almıştır.

- Dinlenme, din ve kültür hizmetleri harcamalarının MYB ve GSYH içindeki payı çok düşüktür. GD harcamaları esnekliğini belirlemede neredeyse hiç önemi yoktur. Böyle olmakla beraber inceleme dönemi boyunca esneklik değeri 1'in üstündedir.

- GD harcamaları içinde merkezi yönetimden sonra ikinci sırada Sosyal Güvenlik Kurumu harcamaları gelmektedir. Bununla birlikte inceleme dönemi boyunca sürekli artış eğilimi içinde bulunmuştur. Nitekim, Sosyal Güvenlik Kurumu harcamalarının GD harcamaları içindeki payı 2001 yılında %15,3 iken 2012 yılında %29,1'e GSYH'ya oranı ise 2001 yılında %6,5 iken 2012 yılında 10,9'a ulaşmıştır. GSYH'ya oranı önemli boyutlarda olmakla beraber 10 yılı aşkın inceleme dönemi boyunca sürekli olarak Sosyal Güvenlik Kurumu harcamaları artış oranı GSYH artış oranının üstünde olmuştur. İlgili dönem boyunca esneklik değeri 1'in üstünde olmuştur. Bu bakımdan GD harcamaları esnekliğinin oluşmasında önemli bir rolü vardır.

- Yerel yönetim harcamaları GD harcamaları içindeki payı itibarıyla üçüncü sırada yer almıştır. Yerel yönetim harcamalarının gerek GD harcamaları içindeki payı gerek MYB harcamalarına oranla hacmi ve gerekse GSYH oranı inceleme dönemi boyunca artış göstermiştir. Nitekim, GD harcamalarına oranı 2001 yılında %7,8 iken özellikle 2005-2008 döneminde yüksek düzeyde seyretmiş sonra bir miktar gerilese de 2012 yılı itibarıyla %9,5'dur. GSYH'ya oranı ise 2001 yılında %3 iken 2007-2009 kriz döneminde nispeten yüksek (%4'ler civarında) oranlarda seyretmiş, sonra bir miktar gerilemişse de 2012 yılı oranı %3,6'dır. İnceleme döneminde 2005-2007 yıllarında esneklik 1'in üstünde değer almış, 2008 yılından sonra yerel yönetim harcaması artış oranı GSYH artış oranının epeyce gerisinde kalarak esnekliğini kaybetmiş inelastik yapıya bürünmüştür. Yerel yönetimler dış

alem kaynaklı ekonomik kriz ortamında kontrollü harcama artışına gitmişler, daha temkinli bütçe yönetimine geçmişlerdir. Yerel yönetim yöneticileri kendilerine krizle mücadelede bir görev biçmemişlerdir.

- Türkiye’de döner sermaye harcamalarının 2001-2012 döneminde, gerek GD harcamaları içindeki payı, gerek MYB harcamalarına oranla hacmi gerekse GSYH’ya oranı sürekli olarak artış göstermiştir. GD harcamaları içindeki payı 2001 yılında %3,19 iken 2012 yılında %6,48’e, MYB harcamalarına oranla hacmi 2001 yılında %3,77 iken 2012 yılında %9,8’e GSYH’ya oranı ise 2001 yılında %1,37 iken 2012 yılında %2,43’e yükselmiştir. Döner sermaye harcamaları artış oranı dönem boyunca birkaç istisna dışında GSYH artış oranından daha yüksek olmuştur. Esneklik değeri genellikle 1’in üstünde olmuştur. Bu sebeple esnekliği yüksek harcamalardır.

- Fon giderlerinin gerek GD harcamaları içindeki payı gerekse GSYH’ya oranı oldukça düşük seviyededir. İnceleme dönemi boyunca da gerileme göstermiştir. Zira, GD harcamaları içindeki payı 2001 yılında %2,27 iken %1,62’ye, GSYH’ya oranı 2001 yılında %0,82 iken 2012 yılında %0,39’a gerilemiştir. Bununla birlikte dönem boyunca söz konusu harcamalarda bir yıldaki artışa eşit miktardaki azalma hemen ertesi yıl veya bir iki yıl içinde gerçekleşmiştir. Bu sebeple, fon harcamalarının GSYH artışlarına istikrarlı duyarlılığından ve kararlı esnekliğinden söz etmek mümkün değildir.

KAYNAKÇA

AYTAÇ D., ve GÜVEN M.C., “Kamu Harcamaları Bileşimi Ekonomik Büyüme Etkiler mi? Türkiye İçin Bir Analiz”, **Sosyoekonomi**, Temmuz-Aralık 2010-2, ss.129-152.

ARISOY İ., “Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, 2005, ss.63-80.

BAĞDİGEN M.ve BAŞER B.,”Ekonomik Büyüme ile Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi Kapsamında Bir Analizi: Türkiye Örneği”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9, 2009, ss 1-17.

BERKSOY T., “2003-2006 Bütçe Döneminin Harcama ve Gelir Esneklikleri Bazlı Değerlendirmesi”, **Yaklaşım**, Yıl:15, Sayı:172, Nisan 2007, ss.26-31.

GÜL E., ve YAVUZ H., “Türkiye’de Kamu Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki:1963-2008 Dönemi, **Maliye Dergisi**, Sayı:160, Ocak-Haziran 2011, ss.72-85.

İŞİK N. ve ALAGÖZ M. (2005), Kamu Harcamaları ve Büyüme Arasındaki İlişki, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı: 24, Ocak-Haziran 2005, ss.63-75.

TERZİ, H.,(1998), “Kamu Harcamaları ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, 142, ss.67-78.

UZAY N., (2002), “Kamu Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği (1970-1999)”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 19, ss.151-172.

YAMAK N. ve KÜÇÜKKALE Y. (1997), “Türkiye’de Kamu Harcamaları Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, 131, Yıl:12, ss.5-14.

YÜKSEL C. ve SONGUR M., “Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz (1980-2010), **Maliye Dergisi**, Sayı 161, Temmuz-Aralık 2011, ss.365-380.

YILMAZ Ö.ve KAYA V., “Kamu Harcamaları Çeşitleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, SÜ, **İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, ss.257-271.

2006 Yılı Bütçe Gerekçesi

2007 Yılı Bütçe Gerekçesi

2008 Yılı Bütçe Gerekçesi

2009 Yılı Bütçe Gerekçesi

2010 Yılı Bütçe Gerekçesi

2011 Yılı Bütçe Gerekçesi

2012 Yılı Bütçe Gerekçesi

2013 Yılı Bütçe Gerekçesi

bumko.gov.tr

dpt.gov.tr

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1- Türkiye’de Genel Devlet Harcamalarının GSYH Payı, Artış Oranı ve Esnekliği (2001-2012) (%)

Yıllar	Genel Devlet Harcamalarının GSYH’ya Oranı	GD Harcamaları Artış Oranı	GSYH Artış Oranı	GD Harcamaları Esnekliği
2001	42,7	-	-	-
2002	41,7	42,5	45,8	0,92
2003	39,5	22,67	29,76	0,76
2004	35,6	10,8	22,9	0,47
2005	33	7,69	16,08	0,47
2006	33,3	18,29	16,86	1,08
2007	34	12,52	11,17	1,12
2008	35	15,31	12,7	1,2
2009	40,1	16,27	0,21	77,47
2010	38,5	10,69	15,3	0,69
2011	37	13,15	18,1	0,72
2012	37,6	12,06	9,85	1,22

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 2- Türkiye’de GD Cari Harcamalarının GD Harcamaları Payı, GSYH Oranı, Artış Oranı ile Esnekliği (2001-2012) (%)

Yıllar	GD Cari Harcamaların GD Harcamaları Payı	GD Cari Harc.’nın GSYH’ya Oranı	GD Cari Harcama Artış Oranı	GD Cari Harcama Esnekliği
2001	30,5	13	-	-
2002	33,4	13,9	55,8	1,21
2003	35	13,8	28,8	0,96
2004	38,2	13,6	20,8	0,9
2005	40,5	13,3	14,2	0,88
2006	43,5	14,5	27	1,6
2007	44,3	15	14,5	1,29
2008	45,3	15,7	18	1,41
2009	44,1	17,7	13,2	62,85
2010	44,3	17,1	11,3	0,73
2011	45,3	16,7	15,6	0,86
2012	44,3	16,7	9,5	0,96

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 3- Türkiye’de GD Yatırım Harcamalarının GD Harcamaları Payı, GSYH’ya Oranı ile Artış Oranı ve Esnekliği (2001-2012) (%)

Yıllar	GD Yatırım Harcamalarının DG Harcamaları Payı	GD Yatırım Harcamalarının GSYH’ya Oranı	GD Yatırım Harcaması Artış Oranı	GD Yatırım Harcaması Esnekliği
2001	8,3	3,5	-	-
2002	8,7	3,6	50,4	1,1
2003	7,3	2,9	2,34	0,07
2004	6,8	2,4	3,6	0,15
2005	8,8	2,9	38,4	2,38
2006	8,9	3	19,5	1,15
2007	9,4	3,2	19,1	1,7
2008	9,8	3,4	20,9	1,64
2009	8,3	3,3	-2,4	-11,4
2010	8,9	3,4	19,1	1,24
2011	9,7	3,6	24	1,32
2012	8,9	3,3	2,3	0,23

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 4- Türkiye’de GD Yatırım Harcamalarının GD Harcamaları Payı, GSYH’ya Oranı ile Artış Oranı ve Esnekliği (2001-2012) (%)

Yıllar	GD Yatırım Harcamalarının DG Harcamaları Payı	GD Yatırım Harcamalarının GSYH’ya Oranı	GD Yatırım Harcaması Artış Oranı	GD Yatırım Harcaması Esnekliği
2001	61,1	26	-	-
2002	57,8	24,1	34,78	0,75
2003	57,6	22,7	22,18	0,74
2004	54,9	19,5	5,65	0,24
2005	50,6	16,7	-0,72	-0,04
2006	47,5	15,9	11,06	0,65
2007	46,2	15,6	9,5	0,85
2008	44,8	15,5	11,63	0,91
2009	47,6	19,1	23,46	111,7
2010	46,7	18	8,69	0,56
2011	44,9	16,5	8,75	0,48
2012	46,7	17,6	16,74	1,69

Kaynak: bumko.gov.tr ve dpt.gov.tr’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 5 – Türkiye’de MYB Harcamalarının GSYH Payı, Artış Oranı ve Esnekliği (2000-2012) (%)

Yıllar	MYB Harc.’nın GSYH’ya Oranı	MYB Harcaması Artış Oranı	MYB Harcaması Esnekliği
2000	30,8	-	-
2001	36,2	69	1,56
2002	34,1	38	0,82
2003	31,1	18	0,60
2004	27,2	8	0,34
2005	24,6	5	0,31
2006	23,5	11,5	0,68
2007	24,2	14,5	1,29
2008	23,9	11,2	0,88
2009	28,2	18,1	86,2
2010	26,8	9,7	0,63
2011	24,2	6,9	0,38
2012	24,6	11,5	1,16

Kaynak: bumko.gov.tr’den elde edilen verilere dayalı tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 6- MYB Faiz Hariç Harcamaları ve Faiz Harcamalarının MYB Payı, GSYH'ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2000-2012) (%)

Yıllar	Faiz Hariç MYB Harc. GSYH Payı	Faiz Harc. GSYH Payı	FH MYB Harc. Artış Oranı	Faiz Harc. Artış Oranı	Faiz Hariç MYB Harc. Esnekliği	Faiz Harc. Esnekliği
2000	18,6	12,3	-	-	-	-
2001	19,1	17,1	48,5	100,1	1,1	2,26
2002	19,4	14,8	47,8	26	1,04	0,56
2003	18,2	12,9	21,9	13,1	0,73	0,44
2004	17,1	10,1	15,6	3,47	0,68	0,15
2005	17,6	7,0	19,2	-19,1	1,19	1,18
2006	17,4	6,1	16	0,6	0,94	0,03
2007	18,4	5,8	17,5	6,07	1,6	0,54
2008	18,6	5,3	13,5	3,91	1,06	0,30
2009	22,6	5,6	22	5,01	104,7	23,8
2010	22,4	4,4	14,4	-9,21	0,94	0,60
2011	20,9	3,3	10,1	-12,6	0,6	0,69
2012	21,1	3,5	11	19,08	1,11	1,93

Kaynak: bumko.gov.tr' den alınmış verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 7- Türkiye'de Genel Bütçe Harcamalarının MYB Payı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Genel Bütçe Harc. MYB Payı	Genel Bütçe Harc. Artış Oranı	Genel Bütçe Harcamaları Esnekliği
2006	93,5	-	-
2007	93,1	14,3	1,28
2008	92,9	10,9	0,85
2009	92,8	18,2	86,6
2010	92,6	9,7	0,61
2011	86,8	6,5	0,35
2012	88,3	12,2	1,23

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12 ve 17'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 8– Türkiye’de Özel Bütçe Harcamaları MYB Payı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Özel Bütçe Harc. MYB Payı	Özel Bütçe Harc. Artış Oranı	Özel Bütçe Harcamalarının Esnekliği
2006	5,7	-	-
2007	6,2	23,8	2,14
2008	6,4	14,7	1,15
2009	6,5	19,5	92,8
2010	6,8	15,5	1,01
2011	12,6	97,1	5,35
2012	11,1	-1,56	-0,15

Kaynak: 2013 yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12 ve17’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 9-Türkiye’de Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Harcamaları MYB Payı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Düzenleyici ve Denetleyici Kurum. Harc.’nın MYB Harc. Payı	Düzenleyici ve Denetleyici Kurum. Harc. Artış Oranı	Düzenleyici ve Denetleyici Kurum. Harc. Esnekliği
2006	0,7	-	-
2007	0,7	25,8	2,32
2008	0,7	14,85	1,16
2009	0,7	7,44	35,4
2010	0,6	1,37	0,08
2011	0,6	11,48	0,63
2012	0,6	1,35	0,13

Kaynak: 2013 yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12 ve17’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 10– Türkiye’de Genel Kamu Hizmetleri Harcamalarının MYB Payı, GSYH Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Genel Kamu Hizmetleri Harcamalarının MYB Payı	Genel Kamu Hizmetleri Harcamalarının GSYH’ya Oranı	Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları Artış Oranı	Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları Esnekliği
2006	39,5	9,3	-	-
2007	37,2	9	7,9	0,71
2008	36,2	8,6	8,03	0,63
2009	32,9	9,3	7,5	35,71
2010	30,4	8,1	1,3	0,08
2011	29,2	7,1	2,80	0,15
2012	30,9	7,6	17,8	1,80

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 11 – Türkiye’de MYB Savunma Harcamalarının MYB Payı, GSYH’ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Savunma Harc.’nın MYB İçindeki Oranı	Savunma Harc.’nın GSYH İçindeki Oranı	Savunma Harc. Artış Oranı	Savunma Harc. Esnekliği
2006	6,5	1,5	-	-
2007	5,8	1,4	2,12	0,19
2008	5,7	1,4	8,49	0,66
2009	5,4	1,5	13,45	64
2010	5,1	1,4	2,64	0,17
2011	5,1	1,2	8,32	0,45
2012	5,2	1,3	12,68	1,28

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 12– Türkiye’de Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamalarının MYB Payı, GSYH’ ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamalarının MYB İçindeki Oranı	Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamalarının GSYH İçindeki Oranı	Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamaları Artış Oranı	Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamaları Esnekliği
2006	5,9	1,4	-	-
2007	6,1	1,5	18,2	1,63
2008	6,2	1,5	12,3	0,96
2009	6,1	1,7	16,2	77,1
2010	6,4	1,7	16,1	1,05
2011	7,2	1,7	17,9	0,98
2012	6,7	1,7	5,86	0,59

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 13- Türkiye’de Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamalarının MYB Payı, GSYH’ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamasının MYB İçindeki Oranı	Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamasının GSYH İçindeki Oranı	Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları Artış Oranı	Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları Esnekliği
2006	11,9	2,8	-	-
2007	11,6	2,8	12,1	1,09
2008	12,8	3,1	22,9	1,80
2009	12,3	3,5	13,4	60,9
2010	14	3,8	24,9	1,62
2011	14	3,4	6,64	0,36
2012	12,5	3,1	-0,47	-0,04

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde edilmiş verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 14- Türkiye’de MYB Sağlık Harcamalarının MYB Payı, GSYH’ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	MYB Sağlık Harcamalarının MYB İçindeki Oranı	MYB Sağlık Harcamalarının GSYH İçindeki Oranı	Sağlık Harcamaları Artış Oranı	Sağlık Harcam. Esnekliği
2006	5,2	1,2	-	-
2007	5,5	1,3	21,5	1,93
2008	5,7	1,4	15	1,18
2009	5,8	1,6	20,8	99
2010	5,5	1,5	2,48	0,16
2011	5,9	1,4	15,6	0,86
2012	4,4	1,1	-16,3	-1,65

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 15- Türkiye’de MYB Eğitim Harcamalarının MYB Payı, GSYH’ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	MYB Eğitim Harcamalarının MYB İçindeki Oranı	MYB Eğitim Harcamalarının GSYH İçindeki Oranı	Eğitim Harcamaları Artış Oranı	Eğitim Harcamaları Esnekliği
2006	12,5	2,9	-	-
2007	12,6	3,1	15,7	1,41
2008	13,4	3,2	18,5	1,45
2009	13,3	3,8	17,2	81,9
2010	14,1	3,8	15,9	1,03
2011	15,4	3,7	17	0,93
2012	15,1	3,7	9,2	0,93

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 16- Türkiye’de MYB Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamalarının MYB Payı ve GSYH’ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	SG ve SYH Harcamalarının MYB İçindeki Oranı	SG ve SYH Harcamalarının GSYH İçindeki Oranı	SG ve SYH Hizmetleri Harcamaları Artış Oranı	SG ve SYH Harcamaları Esnekliği
2006	14,7	3,5	-	-
2007	17,1	4,1	33,3	3
2008	16,6	4	7,7	0,60
2009	20,9	5,9	48,8	232,3
2010	20,3	5,5	6,8	0,44
2011	19,3	4,7	1,4	0,07
2012	21,8	5,4	25,7	2,60

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 17- Türkiye’de Dinlenme, Din, Kültür Hizmetleri Harcamalarının MYB Payı ve GSYH’ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Dinlenme, Din, Kültür Hizmetleri Harcamalarının MYB Payı	Dinlenme, Din, Kültür Hizmetleri Harcamalarının GSYH Oranı	Dinlenme, Din, Kültür Hizmetleri Harcamaları Artış Oranı	Dinlenme, Din, Kültür Hizmetleri Harcamaları Esnekliği
2006	1,6	0,4	-	-
2007	1,6	0,4	16,6	1,49
2008	1,7	0,4	17,9	1,40
2009	1,7	0,5	18,9	90
2010	1,8	0,5	18,5	1,20
2011	2,1	0,5	21,6	1,19
2012	1,9	0,5	0,89	0,09

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 18- Türkiye’de İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamalarının MYB Payı ve GSYH’ya Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	İskan ve Toplum Refahı Hizm. Harcamalarının MYB Payı	İskan ve Toplum Refahı Hizm. Harcamalarının GSYH Oranı	İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları Artış Oranı	İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları Esnekliği
2006	2,2	0,5	-	-
2007	2,3	0,6	22,3	2
2008	1,7	0,4	-19,4	-1,5
2009	1,4	0,4	-1,5	-7,14
2010	2,2	0,6	75,2	4,91
2011	1,5	0,4	-26,3	-1,45
2012	1,5	0,3	2,5	0,25

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, Ekim 2012, Ankara, s.12’den elde verilere dayalı olarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ek Tablo 19 - Türkiye’de Yerel Yönetim Harcamalarının GD, MYB Payı, GSYH Oranı, Artış Oranı ve Esnekliği (2006-2012) (%)

Yıllar	Yerel Yönetim Harcamalarının MYB Harc. Oranla Hacmi	Yerel Yönetim Harcamalarının GD Harc. Payı	Yerel Yönetim Harcamalarının GSYH’ya Oranı	Yerel Yönetim Harc. Artış Oranı	Yerel Yönetim Harc. Esnekliği
2000	10,02	-	3,09	-	-
2001	9,24	7,8	3,35	56,2	1,27
2002	8,72	7,1	2,98	29,8	0,65
2003	10,14	7,9	3,15	37,2	1,24
2004	10,38	7,9	2,83	10,2	0,44
2005	13,83	10,3	3,40	39,7	2,46
2006	15,56	10,9	3,66	25,5	1,50
2007	16,88	12	4,09	24,3	2,16
2008	17,04	11,7	4,07	12,3	0,96
2009	14,32	10	4,03	-0,75	-3,5
2010	13,68	9,5	3,65	4,86	0,31
2011	14,05	9,1	3,4	9,3	0,51
2012	14,64	9,5	3,6	16,75	1,70

Kaynak: dpt.gov.tr ile bumko.gov.tr ve 2013 yılı Bütçe Gerekçesi, s.291’den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Ek Tablo 20- Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kuruluşu Harcamalarının GD Harcamaları Payı, MYB Harcamalarına Oranla Hacmi ve GSYH’ya Oranı (2001-2012) (%)

Yıllar	Sosyal Güvenlik Kurumu Harcamalarının MYB Harc. Oranla Hacmi	Sosyal Güvenlik Kurumu Harcamalarının GD Harcamaları Payı	Sosyal Güvenlik Kurumu Harcamalarının GSYH’na Oranı	Sosyal Güvenlik Kurumu Harc. Artış Oranı	Sosyal Güvenlik Kurumu Harcamaları Esnekliği
2001	18,09	15,3	6,55	59,5	1,34
2002	21,67	17,7	7,4	64,7	1,41
2003	26,9	21,1	8,36	46,6	1,56
2004	30,9	23,6	8,41	23,6	1,03
2005	34,14	25,4	8,4	15,9	0,98
2006	36,07	25,3	8,47	17,8	1,05
2007	36,33	26	8,8	15,3	1,36
2008	38,43	26,5	9,18	17,6	1,38
2009	36,84	25,8	10,38	13,2	62,8
2010	38,8	27	10,36	15,7	1,02
2011	43,7	28,6	10,68	19,7	1,08
2012	44,5	29,1	10,95	14	1,42

Kaynak: dpt.gov.tr ve bumko.gov.tr ile 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, s.289’ dan elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 21- Türkiye’de Fon Giderlerinin MYB Harcamaları ve GSYH’ya Oranla Hacmi (2001-2012) (%)

Yıllar	Fon Giderlerinin MYB Harc.’na Oranla Hacmi	Fon Giderlerinin GD Harcamaları Payı	Fon Giderlerinin GSYH’ya Oranı	Fon Giderleri Artış Oranı	Fon Giderleri Esnekliği
2001	2,27	1,90	0,82	-30,6	-0,69
2002	2,39	1,95	0,81	44,3	0,96
2003	2,09	1,65	0,65	3,7	0,12
2004	2,45	1,87	0,66	25,9	1,13

2005	1,75	1,31	0,43	-24,7	-1,53
2006	2,69	1,89	0,63	71	4,2
2007	1,38	0,99	0,33	-41	-3,66
2008	1,89	1,30	0,45	51,5	4,05
2009	2,02	1,42	0,57	26,6	126
2010	1,44	1	0,38	-21,9	-1,43
2011	1,69	1,11	0,41	25,5	1,40
2012	1,62	1,06	0,39	6,9	0,7

Kaynak: dpt.gov.tr ve bumko.gov.tr ile 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, s.290'dan elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 22- Türkiye’de Döner Sermaye Harcamalarının MYB Harcamaları, GD Harcamaları ve GSYH’ya Oranı (2006-2012) (%)

Yıllar	Döner Sermaye Harcamalarının MYB Harc.’na Oranla Hacmi	Döner Sermaye Harcamalarının GD Harcamaları Payı	Döner Sermaye Harcamalarının GSYH’ya Oranı	Döner Sermaye Harcamaları Artış Oranı	Döner Sermaye Harcamaları Esnekliği
2001	3,77	3,19	1,37	59,1	1,34
2002	4,6	3,76	1,57	67,9	1,48
2003	4,7	3,74	1,48	22	0,73
2004	6,2	4,76	1,70	40,9	1,78
2005	7,7	5,7	1,90	30,3	1,88
2006	7,7	5,41	1,81	11	0,65
2007	7,8	5,65	1,91	17,4	1,55
2008	8,3	6,06	2,10	23,5	1,85
2009	9	5,84	2,34	12,1	57,6
2010	8,2	5,72	2,19	8,43	0,55
2011	9,6	6,30	2,32	24,6	1,35
2012	9,8	6,46	2,43	14,9	1,52

Kaynak: dpt.gov.tr ve bumko.gov.tr ile 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, s.292'den elde edilen verilere dayalı olarak tarafımızca hesaplanmıştır.